

PRAŽSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA
PSYCHOSOCIÁLNÍCH
STUDIÍ

Metody sociální práce při doprovázení pěstounských rodin

Mgr. Jiří Daníček, MBA

Diplomová práce

Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a
aplikovanou psychoterapii

Vedoucí práce: PhDr. Hana Hejná

Praha 2023

PRAŽSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA
PSYCHOSOCIÁLNÍCH
STUDIÍ

Methods of social work during support of foster families

Mgr. Jiří Daníček, MBA

Diploma Thesis

Study program: Social work with a focus on communication and applied
Psychotherapy

The Diploma Thesis Work Supervisor: PhDr. Hana Hejná

Praha 2023

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 3. 2023

Mgr. Jiří Daníček, MBA

ANOTACE

Tato diplomová práce se zabývá metodami sociální práce při doprovázení pěstounských rodin. Zabývá se základními principy v přístupu k náhradní rodinné péči a věnuje se také zákonům, které s pěstounskou péčí souvisejí. Důležitými tématy jsou role pěstounské péče v systému náhradní rodinné péče, formy pěstounských rodin, osobnostní předpoklady pěstounů a jejich kompetence, příprava na pěstounství, ale i povinnosti pěstounských rodin po přijetí dítěte. Stěžejním tématem je také role doprovodných organizací při práci s pěstounskými rodinami.

Praktická výzkumná část realizovaná prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s doprovázejícími pracovníky identifikuje základní témata, která pěstounské rodiny řeší, a také metody sociální práce, které jednotliví doprovázející pracovníci při práci s těmito tématy volí.

ABSTRACT

This thesis deals with methods of social work in accompanying foster families. It deals with the basic principles in the approach to foster family care and also addresses the laws related to foster care. Important topics include the role of foster care in the system of foster family care, forms of foster families, personal prerequisites of foster parents and their competences, preparation for foster care, as well as the obligations of foster families after receiving a child. The role of accompanying organisations in working with foster families is also a key topic.

The practical research part, conducted through semi-structured interviews with accompanying workers, identifies the main topics that foster families deal with, as well as the methods of social work that individual accompanying workers choose when working with these topics.

KLÍČOVÁ SLOVA

náhradní rodinná péče, pěstounská péče, zákonné povinnosti, problémy pěstounských rodin, doprovázející organizace, metody sociální práce

KEY WORDS

foster care, foster care, legal obligations, problems of foster families, accompanying organizations, methods of social work

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1. ZÁKLADNÍ PRINCIPY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....	12
1.1 Legislativní úprava náhradní rodinné péče	14
1.2 Role pěstounské péče v systému náhradní rodinné péče	17
1.3 Formy pěstounských rodin	19
2. PŘÍPRAVA NA PĚSTOUNSTVÍ.....	23
2.1 Osobnostní předpoklady a kompetence pěstounských rodičů	23
2.2 Proces zprostředkování.....	25
2.3 Rozdíly ve zprostředkování pěstounské péče	27
3. PĚSTOUNSKÁ RODINA PO PŘIJETÍ DÍTĚTE	28
3.1 Zákonné povinnosti pěstounských rodičů	28
3.2 Potřeby dětí v pěstounské péči.....	30
3.3 Potřeby pěstounských rodičů	31
3.4 Rizikové faktory v pěstounských rodinách	32
4. ROLE DOPROVODNÝCH ORGANIZACÍ.....	34
4.1 Instituce přítomné v životě pěstounské rodiny	34
4.2 Role doprovázející organizace	35
4.3 Metody sociální práce s pěstounskými rodinami	36
PRAKTICKÁ ČÁST	38
5. PRŮBĚH VÝZKUMU	39
5.1 Cíl výzkumu	39
5.2 Výzkumné otázky	39
5.3 Metody výzkumu	39
5.4 Sběr dat a použité metody.....	40
5.5 Výzkumný soubor, jeho charakteristiky a průběh rozhovorů	41
5.6 Metoda zpracování dat	41
6. VÝSLEDKY VÝZKUMU	43
Téma 1: Specifika práce s pěstounskými rodinami	43
Téma 2: Odlišnosti mezi jednotlivými typy pěstounských rodin	44
Téma 3: Role doprovázejících organizací.....	48
Téma 4: Kompetence doprovázejících pracovníků	50
Téma 5: Spolupráce s dalšími odborníky	52
Téma 6: Témata pěstounských rodin.....	53
Role pěstounů	54
Hranice pěstounů.....	54
Spolupráce s biologickou rodinou	54
Výchovné a vzdělávací problémy	55
Výchovný reparát	56
Stav dítěte	56
Přechody dětí	57
Citová vazba	57
Soužití pěstounských a biologických dětí.....	57
Psychické zpracování převzetí a předání dítěte	58
Adaptační proces	58
Téma 7: Metody sociální práce s pěstounskými rodinami.....	59
Vysvětlování role doprovodné organizace.....	59
Navazování důvěry.....	59
Výchovné problémy a problémy ve vzdělávání.....	62
Práce s celým rodinným systémem.....	64
Usazování pěstounů v jejich roli.....	66

Kontakt s biologickou rodinou	67
Zpracování minulosti a identity dítěte	70
Práce s citovou vazbou	71
Téma 8: Podněty pracovníků pro budoucnost doprovázení	73
7. DISKUSE	76
ZÁVĚR	81
SEZNAM LITERATURY	82
INTERNETOVÉ ZDROJE	83
PŘÍLOHA 1: PŘEPIS ROZHOVORŮ	85
BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE	86

ÚVOD

Systém náhradní rodinné péče, a především té pěstounské, prochází v posledních letech řadou změn. Například zavedením přechodné pěstounské péče se změnily i nároky na doprovázející pracovníky, kteří řeší s rodinami jiné druhy problémů. Specifickým tématem jsou i příbuzenští pěstouni, kteří neprocházejí stejným systémem příprav a jsou tak na specifika náhradního rodičovství připraveni méně, což klade na doprovázející pracovníky zvýšené nároky.

Podle publikace *Vývoj dětí v náhradních formách péče (2011)* vyrůstá v České republice zhruba 1 procento dětí mimo vlastní rodinu. Jde často o děti, jejichž rodiče se o jejich výchovu nemůžou nebo nechtějí postarat, výchovu nezvládají sami. Důvodem mohou být nezvládnutá výchova, zanedbávání, týrání, alkoholismus, trestná činnost rodičů nebo nízká sociální úroveň rodiny. Publikace upozorňuje, že podle studií se prokazuje skutečnost, že institucionální formy výchovy zásadně a ve všech ohledech negativně ovlivňují vývoj dítěte a nemohou zabezpečit jeho plnohodnotný vývoj. Proto má v současnosti přednost náhradní rodičovská péče před ústavní výchovou a ta je volena jen ve výjimečných případech, kdy všechny ostatní možnosti selžou, nebo jsou nedostupné.

Proto je důležitá i odborná podpora práce s pěstounskými rodinami. Literatura se jí ale věnuje spíše všeobecně, je pro sociální pracovníky a další profese spíše manuálem ve formálních postupech. Tato práce si proto klade za cíl přispět k popisu praktických postupů, které sociální pracovníci využívají při řešení nejčastějších témat.

Cílem této práce je proto v teoretické části vymezit problematiku pěstounské péče v oblasti doprovázení pěstounských rodin. Popsat základní principy náhradní rodinné péče, popsat způsoby, jakými jsou pěstouni připravováni na svou novou roli, věnovat se tématům, která náhradní rodiče čekají po přijetí dítěte a popsat, jakou roli mají v systému náhradní rodinné péče doprovodné organizace. Praktická výzkumná část má za cíl identifikovat základní témata, která pěstounské rodiny opravdu řeší a metody, které doprovázející sociální pracovníci při spolupráci využívají. Ve sběru dat bude za tímto účelem využita kvalitativní metoda s využitím polostrukturovaných rozhovorů. Pro zpracování dat bylo zvoleno kódování a kategorizace dat a jejich následná interpretace.

TEORETICKÁ ČÁST

1. ZÁKLADNÍ PRINCIPY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Náhradní rodinná péče v České republice stojí v současnosti na několika pilířích. První z nich zaměřuje pozornost na zájmy dítěte. „*Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány.*“ (Čl. 3 sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte). Cílem náhradní rodinné péče je především poskytnout dětem přechodně, nebo i dlouhodobě takovou péči, která se co nejvíce podobá rodinné péči, protože děti tak mohou na rozdíl od ústavní péče vyrůstat v prostředí, které je pro ně přirozené a má pozitivní vliv na psychomotorický a psychický vývoj. (Macela 2018, s. 20)

Rodina by, nejen podle zákonných norem, měla zajišťovat podpurné prostředí, ve kterém se dítě může kvalitně rozvíjet. Blaho dítěte se může realizovat jen v té míře, v jaké je dítěti zajištěné prostředí, kde může rozvíjet své kvality, schopnosti, vztahy fyzické, citové, intelektuální, duchovní. Tedy prostředí, které mu pomůže přijmout se takové jaké je a naučí se žít v blízkých i širších společenských vztazích. Cílem snažení státu, náhradních rodičů i institucí, které zastupují zájem dítěte, by mělo proto být zajistit dětem takové prostředí, které se co nejvíce přibližuje normální rodině. A takové prostředí může vytvářet adoptivní nebo pěstounská rodina. (Bechyňová, 2007, s. 207)

Dalším pilířem náhradní rodinné péče je spolupráce s biologickou rodinou. Pokud je to možné a vhodné, spolupráce s ní by měla zůstat zachovaná. Biologická rodina by měla být informovaná o průběhu náhradní péče a má mít i možnost dítě navštěvovat. „*Matka a otec nepřestávají být matkou a otcem, ani když je dítě v dětském domově nebo náhradní rodině. Jsou pro něj důležití. Tvoří jeho minulost a možná i budoucnost. Nez bavujeme se zodpovědnosti za přítomnost.*“ (Škoviera, 2007, s. 127) Výjimkou je v tomto případě osvojení, protože mezi osvojeným dítětem a osvojitelem vzniká stejný příbuzenský poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi a práva a povinnosti mezi osvojeným dítětem a jeho původní rodinou zanikají. Osvojitelé se stávají zákonnými zástupci dítěte a mají stejnou rodičovskou odpovědnost, jako by vychovávali vlastní dítě. (Bubleová, 2014, s. 41)

Pazlarová (2016, s. 13) upozorňuje na to, že právě toto téma prošlo v novodobé historii zásadní proměnou. Před rokem 1989 se pěstounská péče v řadě ohledů podobala osvojení,

pěstouni přijímali dítě s vědomím, že zůstane pravděpodobně trvalou součástí rodiny, častá byla i změna příjmení dítěte na příjmení pěstounů a větší vzdálenost bydliště pěstounů od bydliště biologických rodičů byla vnímaná jako výhoda. Všemi možnými způsoby byla podporovaná vazba dítěte na novou rodinu. V současné době je předním hlediskem zájem dítěte a náhradní rodinná péče je především službou pro něj. „V souladu s principy sociálně-právní ochraně dětí platí, že pro konkrétní dítě by se měl vyhledávat vhodný pěstoun, a nikoliv naopak.“ (Pazlarová 2016, s. 45)

Důležitým pilířem je proto kvalifikovanost péče a vhodnost náhradní rodiny. Budoucí rodiče jsou proto důkladně vybírání, prověřováni. Důraz není kladený jen na vhodnost prostředí, ve kterém dítě bude vyrůstat, ale i na osobnost náhradních rodičů. *“Umístění dítěte v náhradní rodině by mělo být pro vývoj dítěte účelné a dlouhodobě perspektivní tak, aby byla uspokojena potřeba otevřené budoucnosti sdílené s náhradní rodinou. Předpokladem úspěšného zprostředkování je dostatek informací o osobnostních a zdravotních charakteristikách a sociálních vazbách jak žadatelů o náhradní rodinnou péči, tak i dítěte“* (Národní koncepce rodinné politiky, 2005, s.49).

Důležitým konceptem, na kterém náhradní rodičovská péče stojí, je psychologické rodičovství, kterému se hlouběji věnuje Matějček (2017, s. 95.) Podle něj dítě za matku přijímá toho, kdo se k němu mateřsky chová, tedy nejen biologické rodiče. Může to být například babička, sousedka nebo jakákoli mateřská osoba. *„Člověk patří k těm nemnohým druhům pozemských živočichů, kteří jsou schopni přijímat za vlastní opuštěná mláďata svého druhu. Existují v nás nepochybně vedle biologických potřeb i síly psychické a společenské, které podmiňují touhu po dětech, přičemž tato touha, je-li velmi silná a je-li dlouho neuspokojována, může nakonec vést k přijetí cizího dítěte. Spolu s rodičovstvím biologickým je tu tedy i rodičovství psychologické“* (Matějček, 1999, s. 65).

Důležitost přednosti náhradní rodinné péče před ústavní výchovou potvrzují i studie. Rodinné prostředí může dětem nabídnout větší stabilitu, kontinuitu a osobní vztahy, které jsou pro jejich zdravý psychický a sociální vývoj velmi důležité. Náhradní rodinná péče také umožňuje větší individualizaci péče a podpory v souladu s potřebami a schopnostmi každého konkrétního dítěte. (Bubleová, 2014)

1.1 Legislativní úprava náhradní rodinné péče

Česká republika jasně deklaruje, že náhradní rodinná péče má přednost před péčí ústavní. Jestliže tedy dítě nemůže zůstat v původní rodině, dalším řešením v pořadí je náhradní rodinná péče. Teprve pokud všechna použitá opatření selžou, nepřipadají v úvahu, krajní a poslední možností je ústavní výchova. (Bubleová, 2014, s. 37)

Co se týká posloupnosti při volbě řešení, pokud je to možné, volí se jako první z variant pěstounská péče, kterou mohou poskytnout příbuzní. *„Pěstounskou péči je třeba vnímat jako institut vycházející z přirozeného, žádoucího a rozumného uspořádání věcí, jako institut, který má sloužit především nezletilým dětem. Nemohou-li děti žít se svými rodiči ve společné domácnosti, mají právo žít s těmi, kdo jim je nejbliže, což jsou zpravidla prarodiče, příbuzní a členové širší rodiny.“* (Králičková, 2008, s. 309)

Náhradní rodinná péče je po institucionální stránce záležitostí Ministerstva práce a sociálních věcí. Ta je pro tuto oblast centrálním orgánem. Na nižších stupních je pak záležitostí krajských úřadů a pověřených obcí jak v přenesené, tak i v samostatné působnosti. Zásadním kritériem při rozhodování je zájem dítěte. O zvolení konkrétního typu náhradní rodinné péče nakonec rozhoduje soud na základě občanského soudního řádu. (Bechyňová, 2007, s. 207 – 208)

Klíčová při rozhodování o nejlepším zájmu dítěte se jeví rozhodovací činnost soudu. A to především vzhledem ke konkurenci často protichůdných zájmů účastníků řízení. *„Zvažuje a přední význam přiznává zjištěnému zájmu dítěte s cílem dosáhnout pro dítě stabilního a dlouhodobého řešení. Takto požadovaného uspořádání vztahů je možné nastolit toliko závazným rozhodnutím orgánu státní moci oprávněným autoritativně rozhodovat o právech, právem chráněných zájmech či povinnostech.“* (Rozsudek NS ze dne 26.4.2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011)

Náhradní rodinnou péčí v České republice ošetřují dva stěžejní zákony:

1. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník:

Tento zákon v oblasti osvojení upravuje a stanovuje podmínky pro to, aby mohlo být dítě osvojeno a získalo tak novou rodinu. Dítě podle tohoto zákona může být osvojeno pouze tehdy, je-li to v jeho nejlepším zájmu a jsou splněny všechny zákonné podmínky. Například že osvojitel musí být plnoletý, způsobilý a musí mít zájem o převzetí dítěte do

trvalé péče. Občanský zákoník také stanoví, že osvojením vzniká rodičovská odpovědnost stejná, jako by šlo o biologické dítě. Dítě tak získává nové rodiče a veškeré právní vazby k původní rodině zanikají.

V oblasti pěstounské péče se zákon věnuje například pěstounské smlouvě. Upravuje tedy písemnou smlouvu mezi pěstounem a orgánem sociálně-právní ochrany dítěte. Ve smlouvě se stanovují podmínky, za kterých pěstouni péči poskytují a další práva a povinnosti, které s výkonem pěstounské péče souvisejí. Věnuje se také pěstounskému příspěvku a stanoví, že pěstounovi mají být hrazeny náklady na péči o dítě a že pěstoun může požadovat náhradu nákladů, pokud mu nebyl přiznán pěstounský příspěvek.

V souvislosti s výkonem pěstounské péče také ošetřuje kontakty s biologickou rodinou. Stanovuje, že pěstoun má povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s biologickými rodiči a osobami blízkými a má povinnost takový styk umožnit, pokud soud nestanoví jinak.

Stanovuje také, v jakých případech může být dítě umístěno do ústavní výchovy. Posuzuje se při tom rozumový, tělesný a duševní stav a také to, zda opravdu není možné dát přednost svěřením dítěte do péče fyzické osoby.

Další oblastí, které se věnuje, je zrušení náhradní rodinné péče. Ta může být zrušena na návrh orgánu sociálně právní ochrany dětí, pokud jsou splněny zákonné podmínky. Ty se týkají například toho, zda jsou pěstouni schopni dítěti zajistit přiměřenou péči a zda dodržují podmínky stanovené v pěstounské smlouvě. Soud při tom vždy zohledňuje především zájmy dítěte.

2. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí:

Tento zákon se věnuje především problematice ohrožených dětí a ochraně jejich práv a zájmů před ohrožením. Zákon zahrnuje mnoho postupů a metod, včetně oprávnění výkonu sociálně právní ochrany dítěte. Upravuje však také postupy pro odebrání dítěte z rodiny, pokud je jeho zdravý vývoj ohrožen. Tento zákon se snaží najít rovnováhu mezi ochranou práv a zájmů dítěte a respektováním práv biologických rodičů, a to především v případech, kdy je dítě nutné umístit do náhradní péče. Pokud je například ohroženo trestnou činností rodiče, má orgán sociálně-právní ochrany povinnost informovat policii a soudy a spolupracovat s nimi v rámci trestního řízení.

V oblasti osvojení zákon stanoví podmínky pro to, aby mohlo být dítě osvojeno, také postup osvojení a stanovuje i úlohy jednotlivých orgánů ochrany dítěte při rozhodování o osvojení, a to včetně úlohy těchto orgánů při rozhodování o osvojení. Zákon také upravuje práva a povinnosti osvojitele, osvojovaného dítěte a biologických rodičů. Upravuje například i podmínky, za jakých může být podán návrh soudu na zbavení rodičovské odpovědnosti a souhlasu k osvojení.

Při rozhodování o osvojení je totiž důležité zohlednit nejen zájmy osvojitele, ale také zájmy dítěte a zajistit, aby bylo osvojení pro dítě v jeho nejlepším zájmu. Zákon proto stanovuje podmínky jak pro osvojitele, tak pro biologické rodiče. Stanovuje podmínky, které musí být splněny před osvojením dítěte a také postupy, které je nutné dodržet. Mezi ně patří souhlas biologických rodičů s osvojením, popřípadě zajištění soudního rozhodnutí o nahrazení souhlasu rodičů.

To je důležité především proto, že v případě osvojení rodičovská práva a povinnosti biologických rodičů nad dítětem zanikají a přecházejí na osvojitele. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí proto vztahy mezi biologickými rodiči a dítětem po osvojení neupravuje, protože takové vztahy přestávají existovat.

V oblasti pěstounské péče upravuje podmínky pro její výkon. Pěstounská péče je určena pro děti, u kterých nejsou splněny podmínky pro osvojení nebo osvojení není v jejich zájmu. Mezi hlavní podmínky, které jsou kladeny na pěstouny, patří odpovídající kvalifikace, jejich schopnosti a vhodné prostředí, ve kterém se dítě bude nacházet a zajištění přiměřené výchovy a péče o dítě. Zákon se věnuje i právům a povinnostem pěstounů a právům a povinnostem dětí v pěstounské péči. Zákon dále stanovuje postup pro umístění dítěte do pěstounské péče a podmínky jeho ukončení.

Kromě zákonů o sociálně-právní ochraně dětí a občanského zákoníku existují i další zákony, které se oblasti péče o děti dotýkají. Například občanský zákoník, zákon o zdravotních službách, zákon o sociálních službách, zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a další. Tyto zákony se věnují dílčím tématům, jak například péči o děti v zařízeních sociálních služeb, zdravotní péči o děti, podpoře vzdělávání dětí a dalším souvisejícím tématům.

1.2 Role pěstounské péče v systému náhradní rodinné péče

Mezi osvojením a pěstounskou péčí je v rámci náhradní rodinné péče podstatný rozdíl. Zákon 89/2012, Sb., Občanský zákoník, stanoví jasné podmínky pro osvojení. Osvojení nezletilého především musí být v souladu s jeho zájmy a předpokladem je takový vztah mezi osvojencem a osvojitelem, jako je mezi rodičem a dítětem, nebo jsou aspoň přítomné základy takového stavu. Osvojitel nebo osvojitelé jsou pak do matriky zapsáni jako rodiče. Zákon stanoví i základní charakteristiky osvojitele. Musí jít o zletilou osobu, která svými osobnostními vlastnostmi, způsobem života i důvody a pohnutkami, které ho k osvojení vedou, bude pro osvojované dítě dobrým rodičem. Mezi osvojitelem a osvojeným musí být také věkový rozdíl ne menší než 16 let. Zákon také ošetřuje podmínky, za kterých soud rozhoduje o předání dítěte do péče před osvojením. Samotným osvojením pak zaniká příbuzenský poměr. Osvojitelé mají rodičovskou odpovědnost a dítě má postavení dítěte osvojitele nebo osvojitelů. Podle Bubleové (2014, s. 77) mívají osvojitelé a pěstouni k přijetí nevlastního dítěte rozdílné důvody. „*Osvojitelé jsou vesměs lidé, kteří nemohou mít vlastní biologické potomky a dítě chtějí. Pěstouni jsou nejčastěji lidé, kteří chtějí velkou rodinu, hodně dětí a rádi by pomohli dětem, o které se jejich rodiče nestarají.*“ (Bubleová, 2014, s. 77)

Do pěstounské péče se umísťují děti, které jsou takzvaně sociálně osiřelé. Potřebují tedy nejen trvalou individuální péči, ale i dlouhodobou výchovu v náhradní rodině, nejsou ale právně volné a jejich vazby k původní rodině nezanikají. „*Jedná se především o děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, děti starší, sourozenecké skupiny nebo děti jiného etnika. Patří sem i skupina dětí, u kterých brání jejich svěřeni do osvojení překážky právní, především nesouhlas rodičů.*“ (Bechyňová, 2007, s. 213) Králíčková (2008, s. 310) uvádí, že pěstounská péče je formou náhradní péče garantovanou a hrazenou státem. Je to tedy soukromoprávní institut s veřejnoprávními rysy. Ty spočívají v organizaci, hmotném zabezpečení i kontrole. Kromě toho také v podpoře a doprovázení. Smyslem takové péče je zajistit především dětem, které nemohou být osvojeny, co nejpřírodnější prostředí, v němž se mohou zdravě rozvíjet. „*Pěstounská péče patří bezesporu mezi jednu z forem náhradní rodinné péče, ve které se převážně většině dětí daří a prostřednictvím péče pěstounů jsou dobře připraveny do života*“ (Novotná, 2011, s. 8) Upozorňuje ale i na problémy. Výchova těchto dětí, které navíc

pocházejí z odlišného sociálního prostředí, odkud si přinesly i odpovídající sociální návyky, klade velké nároky na osobnost pěstouna, které se budeme věnovat v dalších částech této diplomové práce. Právě proto považuje Novotná za důležité dobře pěstouny připravit na všechna úskalí pěstounské péče a také prověřit jejich předpoklady a motivace.

Potíže někdy nastávají s motivacemi žadatelů o pěstounskou péči. Lze hovořit o skryté adopci. Vracíme se tak k základnímu principu náhradní rodinné péče, a tou je zájem dítěte. A také princip, že nejsou vyhledávány děti vhodné pro rodiče, ale naopak rodiče vhodní pro dítě. „Žadatelé často volí tuto formu náhradní rodinné péče s tím, že mají pocit, že jejich požadavek bude dříve vyslyšen, než kdyby žádali o osvojení. Biologickou rodinu dítěte nijak nerespektují a snaží se dítě od kontaktu s ní, někdy i informací o ní, zcela uchránit. Je potřebné, aby se pojetí pěstounské péče jasně odlišovalo od osvojení. Přípravě žadatelů na svěření dítěte do pěstounské péče by tedy měla být věnována maximální pozornost.“ (Bechyňová, 2007, s. 214) Proto je důležité klást důraz na ochranu přirozené rodiny dítěte. Základním účelem pěstounské péče je totiž služba dítěti. „Altruistický přístup musí ustoupit egoistickému cíli vyřešit vlastní bezdětnost. Pěstounská péče musí být proto chápána jako překlenovací řešení krize přirozené nukleární rodiny rodičů a jejich dítěte. Může trvat jen tak dlouho, dokud rodiče nemohou, nechtějí nebo nedokáží mít dítě v osobní péči.“ (Králičková, 2008, s. 310 – 311) Pěstounská péče by tak podle Králičkové měla být chápána pouze jako překlenovací řešení krize přirozené nukleární rodiny rodičů a jejich dítěte. Měla by podle ní být pouze tak dlouhá, dokud rodiče nemohou, nechtějí nebo nedokážou mít dítě ve své osobní péči. (Králičková, 2008, 310 – 311)

Roli pěstounské péče v systému náhradní péče vystihuje Patrikiová (2017), česká socioložka a autorka knihy „Pěstounská péče v České republice“. Z jejího výzkumu vyplývá, že pěstounská péče je důležitou alternativou k tradiční adopci a může být úspěšná při zajištění vhodného prostředí pro dítě, které nemůže z různých důvodů žít se svými biologickými rodiči. Patrikiová zdůrazňuje důležitost poskytování kontinuity a stability pro dítě v pěstounské péči. „Pěstounská péče se stává čím dál významnější alternativou k tradiční adopci a může poskytnout dětem stabilní a láskyplné prostředí. Pro úspěšnost pěstounské péče je důležitá kvalitní příprava a podpora pěstounů, spolupráce s biologickými rodiči a individualizovaný přístup k potřebám každého dítěte.“ (Patrikiová, 2017, s. 11)

1.3 Formy pěstounských rodin

Formy pěstounské péče můžeme rozlišovat například podle toho, na jakou dobu se využívají. Krátkodobá pěstounská péče má poskytovat dítěti náhradní rodinu na dobu několika týdnů až několika měsíců. Střednědobá na několik měsíců až několik let a nakonec dlouhodobá pěstounská péče se týká péče o dítě na dobu let až po dobu dospělosti dítěte.

Z dat o počtu pěstounů v letech 2006 až 2015 (Mošťková & Sobotková, 2016) vyplývá, že v systému pěstounské péče převažují dlouhodobě příbuzenští pěstouni, především prarodiče. Těch je téměř dvojnásobek oproti cizím pěstounům. Jejich počet navíc dlouhodobě roste. Podle Králíčkové (2007) je to způsobeno tím, že příbuzní jsou orgánem sociálně-právní ochrany vždy kontaktováni jako první a ve většině případů se nejbližší příbuzní péče ujmou.

Pro správné rozhodnutí o vhodné formě náhradní rodinné péče je důležité vnímat i jejich rizika. Při přechodné pěstounské péči může být dítě vystaveno častým změnám v prostředí a mezi různými pěstouny, což může vést k nedostatku stability a nejistotě. U dětí v dlouhodobé nezprostředkované pěstounské péči naopak může dojít k narušení vztahů s biologickou rodinou a vzniku traumatu způsobeného ztrátou rodiny a známého prostředí. U příbuzenské pěstounské péče může dojít ke konfliktům v rodině, nejistotě dítěte ohledně svého postavení a k přetížení pěstounů, kteří navíc musí řešit i vlastní vztahy s biologickou rodinou. (Pazlarová, 2016)

První z variant je tedy **pěstounská péče na přechodnou dobu**. Podle Zezulové (2012) má sloužit jako krátkodobá pomoc dětem, které jsou dočasně odtrženy od vlastní rodiny, nebo pro děti, které se ocitnou v náhlé životní situaci, kdy není k dispozici jiná alternativa než jim poskytnout krátkodobou péči jinde než v rodině. Zezulová také zdůrazňuje důležitost toho, aby pěstounská péče na přechodnou dobu byla co nejkratší a aby se snažila maximalizovat kontinuitu s vlastní rodinou dítěte.

V současné době se stát snaží co nejvíce rozvíjet pěstounskou péči na přechodnou dobu a vychází přitom z představy, může být klíčová pro to, aby dětem poskytla stabilní a bezpečné prostředí, které jim umožní zvládat náročné situace a přizpůsobovat se novému prostředí. Mezinárodní standardy doporučují, aby pěstounská péče na přechodnou dobu

trvala maximálně jeden rok. V České republice většinou platí stejná pravidla. (Macela, 2018)

Kubičkové (2015, s. 30) uvádí, že pěstounská péče na přechodnou dobu může být důležitou součástí procesu ochrany dětí a poskytnout jim prostředí, které je vhodné pro růst a vývoj. „*Nicméně, je třeba zajistit kvalitu a účinnost této formy náhradní rodinné péče. To může být dosaženo například zajištěním dostatečného vzdělání a podpory pro pěstouny, a také poskytnutím dalších služeb pro děti a rodiny, jako jsou terapeutické a poradenské služby.*“ (Kubičková, 2015, s. 33)

Podle Sýkorové (2012, s. 39 – 46) je pěstounská péče na přechodnou dobu důležitá především z psychologického hlediska, a to proto, že umožňuje dětem, které se nacházejí v obtížné situaci, aby měly stabilní a bezpečné prostředí, kde mohou prožít dočasný pobyt a dostat podporu, kterou potřebují. Dále Sýkorová uvádí, že pěstounská péče na přechodnou dobu může pomoci dětem, aby se cítili více respektováni a akceptováni, což může vést k pozitivnímu vývoji v oblasti vztahů, emocionálního zdraví a sebeúcty. Zdůrazňuje také, že pěstounská péče na přechodnou dobu by měla být založena na individuálním přístupu k dítěti, aby bylo zajištěno, že dítě dostává podporu, kterou skutečně potřebuje.

Studie Sýkorové (2012, 39 - 46) se zaměřuje na význam pěstounské péče na přechodnou dobu pro ohrožené děti a ukazuje, že pěstounská péče může být pro tyto děti klíčová v zajištění bezpečného a stabilního prostředí. Děti, které jsou odděleny od svých biologických rodičů, mohou mít často pocit ztráty a nedostatečného zajištění svých potřeb. Pěstounská péče na přechodnou dobu může pomoci těmto dětem zvládat náročné situace a přizpůsobovat se novému prostředí. Je pak ale potřeba zajistit, aby taková péče byla poskytována kvalifikovanými pěstouny, kteří mají dostatečné vzdělání a zkušenosti v oblasti péče o ohrožené děti.

Bubleová (2014, s. 41) také zdůrazňuje, že účelem institutu pěstounské péče na přechodnou dobu je zejména poskytnout rodičům čas, aby si mohli upravit své poměry tak, aby byli znovu schopni převzít dítě opět do své péče. Jedná se tedy především o institut krizový a pouze přechodný. Ukazuje se zároveň její úspěšnost. „*Pěstounská péče na přechodnou dobu slouží především (v 70 až 80 % případů) jako „mezistupeň“ před svěřením dítěte do jiného typu náhradní rodinné péče (osvojení nebo dlouhodobé*

pěstounské péče). Do rodiny se vrací zhruba každé šesté dítě. Jen zcela výjimečně odchází děti z pěstounské péče na přechodnou dobu do ústavu (mezi 2 až 5 % dětí)“ (Macela, 2019, s. 42)

Další variantou pěstounské péče je **péče nezprostředkovaná**, jinak označovaná jako příbuzenská. Podle Pazlarové (2016) představuje příbuzenská pěstounská péče pro dítě výhodnou alternativu k umístění do náhradní rodinné péče, protože umožňuje dítěti zůstat v kontaktu s vlastní rodinou a příbuznými. Autorka dále uvádí, že příbuzenská pěstounská péče může být pro dítě i pro pěstouny náročná, protože vztahy mezi rodinou a pěstouny mohou být složité a mohou se vyskytnout různé konfliktní situace.

Pazlarová (2016) uvádí, že příbuzenská pěstounská péče má svá specifika a vyžaduje od pěstounů připravenost na to, že budou péči poskytovat svým blízkým a že se vztahy mezi rodinou a pěstouny mohou vyvíjet různě. V této souvislosti poukazuje na to, že vztahy mezi rodinou a pěstouny se mohou vyvíjet od pozitivních a podpůrných až po konfliktní a problematické. Vztahy mezi rodinou a pěstouny mohou být pozitivní a podpůrné, ale také konfliktní a problematické. Důvodem může být například nesoulad v názorech na výchovu a péči o dítě. Také může být problematický vztah mezi pěstouny a rodiči biologického dítěte, který může být zatížen emocionálními reakcemi, jako jsou například žárlivost a nejistota. Je také třeba brát v úvahu, že příbuzní pěstouni se mohou nacházet v komplikovaných životních situacích a mohou mít omezené zdroje a možnosti, což může ovlivnit jejich schopnost poskytnout adekvátní péči.

Právě vztah dítěte a pěstounů je podle Pazlarové (2016) důvodem, proč občanský zákoník upřednostňuje péči příbuzných. Důvodem je znalost pečujících osob a prostředí. Děti jsou v péči příbuzných, které dlouhodobě znají a vědí, do jakého prostředí přicházejí, částečně tak odpadá stres z nového prostředí. „Citové vazby bývají navázány. Dítě může čerpat ze společného sociokulturního zázemí, sdílených hodnot, postojů a výchovného stylu. Zná rodinné tradice a rituály i životní styl rodiny, do které přichází. Pokud jsou vztahy mezi pečujícími osobami a rodiči dobré, je pro dítě snadné udržet kontakt s původní rodinou. Případný návrat k rodičům může být také jednodušší. (Pazlarová, 2016, s. 133). Pazlarová ale upozorňuje i na riziko, že uvedené výhody se můžou obrátit v potenciální riziko, pokud je dítě svěřeno příbuzným, jejich sociokulturní zázemí, hodnoty, postoj nebo životní styl a péče jsou podobné původní rodině.

Další formou pěstounské péče je **dlouhodobá zprostředkovaná pěstounská péče**. Je poměrně specifickou formou pěstounské péče, při které se dítě umísťuje přímo do rodiny pěstouna na neomezenou dobu. Autoři, kteří se problematice věnují, zpravidla zdůrazňují důležitost stability a kontinuity v péči, kterou si dítě vyžaduje. Dlouhodobá zprostředkovaná péče se vyznačuje především tím, že dítě žije s pěstouny dlouhodobě a často třeba i na neomezenou dobu. Tato forma péče je vhodná pro děti, které potřebují dlouhodobou stabilitu a kontinuitu v péči, protože nejsou schopny se vrátit do rodinného prostředí. Při této formě péče je důležité, aby se dítě cítilo v pěstounské rodině bezpečně a aby mělo možnost vytvořit si s pěstouny pevný vztah. (Zezulová, 2012)

Zezulová (2012) uvádí ještě **speciální formy pěstounské péče**, které jsou určeny pro děti s odlišnými potřebami a jsou zaměřené na to, aby dítěti poskytly co nejlepší péči a podporu pro jeho individuální potřeby. Tyto speciální formy pěstounské péče jsou určeny pro děti s různými potřebami, jako jsou například děti s tělesným nebo mentálním postižením, děti s poruchou autistického spektra, děti s poruchami chování nebo s emocionálními a sociálními obtížemi. Tyto děti potřebují specifickou péči, která bývá mnohdy náročná a vyžaduje od pěstounů zvláštní schopnosti a dovednosti. (Zezulová, 2012)

2. PŘÍPRAVA NA PĚSTOUNSTVÍ

Náhradní rodinná péče se uskutečňuje z důvodu naplnění potřeb dítěte a v jeho zájmu. Jde o velice různorodá hlediska, která je nutno zohlednit při naplnění cílů zajištění optimální péče o dítě, zajištění jeho zdravého vývoje po všech stránkách. Proto je také proces zprostředkování pěstounské péče poměrně komplexní záležitostí.

Prvním krokem procesu zprostředkování je podání žádosti pěstounů. Budoucí pěstouni jsou vyhodnocováni podle svých schopností a předpokladů pro pěstounskou péči. Následně absolvují kurz, který je zaměřený na psychologii dítěte, výchovu a pedagogiku, komunikaci, krizovou intervenci a další relevantní témata. Jestliže jsou schváleni a ukáže se, že by mohli být pro některé dítě dobrými pěstouny, poskytují předběžnou péči pro dítě, které se do pěstounské péče chystá. Období slouží k ověření, zda jsou pěstouni vhodní pro péči o konkrétní dítě. Poté jsou jako pěstouni schváleni soudem. V období po svěřeni dítěte do péče jsou doprovázeni organizací, která poskytuje pěstounský program a jsou pravidelně monitorováni a hodnoceni. (Pazlarová, 2016)

Bubleová (2014) upozorňuje, že řada uchazečů má pocit, že žádnou přípravu nepotřebují, ale postupně mění názor. *„Aby měl přípravný kurz žádoucí efekt, potřebovali by, aby odpovídal jejich potřebám dozvědět se něco konkrétního a praktického. Potřebují být informováni i o možných rizicích, které náhradní rodičovství přináší. Potřebnou pomoc představuje i setkání se zkušenými pěstouny, kteří jsou pro ně věrohodní prožitou zkušeností.“* (Bubleová, 2014, s. 86)

2.1 Osobnostní předpoklady a kompetence pěstounských rodičů

K přijímání dětí do náhradních rodin docházelo odedávna. Dříve si rodiče své nové děti vybírali. Dnes je praxe jiná. Pro dítě jsou vybírání vhodní noví rodiče. Podle mezinárodní Úmluvy o právech dítěte, která je závazná i pro Českou republiku, má totiž zájem dítěte přednost před zájmem rodičů. (Bechyňová, 2007, s. 207) Z toho důvodu je velký důraz kladen právě na osobnostní předpoklady a kompetence pěstounských rodičů. *„Prvním krokem na cestě za zdařilou adopcí nebo pěstounskou péčí tedy není a nemůže být „přidělení“ určitého dítěte určitým „hodným“ lidem. Prvním krokem je, aby tito lidé rozuměli sami sobě ve svém odhodlání cizí dítě do své péče přijmout. Druhým krokem pak je, aby rozuměli dítěti. Problém není v zákonech, v úřadech, v sociálních pracovnících,*

psychologiích a ostatních „překážkách“ – problém je v porozumění. A to je podstatně náročnější!“ (Bechyňová, 2007, s. 207)

Jedním z témat, které se zkoumá při posuzování vhodnosti stát se pěstounem **fyzické a psychické zdraví**. Pěstoun by měl být zdravotně způsobilý a mít dostatečné fyzické i psychické zdraví, aby mohl o dítě pečovat. V souvislosti s psychickou připraveností se zkoumají i **motivace náhradních rodičů**. Jde většinou o lidi, kteří již vlastní potomky mají a důvody rozhodnutí vzít si další dítě bývají jiné než u osvojitelů. „*Jsou to dost často lidé, kteří mají vyhraněnější rodičovský pud a potřebu o někoho pečovat, chtěli mít velkou rodinu a nemyslí si, že by v ní musely být jen jejich vlastní děti. Jsou ochotni přijmout cizí dítě k těm vlastním, které už doma mají.*“ (Bubleová, 2014, s. 79 – 80)

Škoviera (2007) uvádí celou škálu motivací od motivů altruistických až po psychopatologické. Mezi motivy zveřejněné řadí altruistický motiv, tedy snahu a reálnou možnost pomoci dětem, které to potřebují. Další je profesionální, tedy přesvědčení, že to s dětmi umí a rozumí jim. Může jít také o motiv emocionální, tedy láska k dětem a snaha o plnější život. Může jít také o nenaplněné rodičovství, tedy touha prožít si ho alespoň psychologicky, pokud to nejde biologicky. Někdy jde také o náhradu prázdného místa po vlastních dětech. Další typ rodičů projevuje spasilský komplex, tedy když nemůže spasit svět, tak aspoň jedno dítě.

Existují také motivy skryté. Takoví rodiče si něco dokazují, chtějí se vykoupit ze své viny, čekají od dítěte vděčnost a ocenění, které se jim nedostává tak, jak si představují, mohou to být nezralí lidé, kteří hledají dítě jako náhradní objekt, který zastoupí ty, kdo jeho potřeby nenaplnují. Někteří rodiče volí pěstounství jako řešení partnerské krize v očekávání, že příchod dítěte zlepší narušený vztah. Někdy se v motivaci projevuje mocenská ambice, a nakonec i psychopatologické motivy. (Škoviera, 2007)

Dalším posuzovaným tématem jsou **rodinné a osobnostní předpoklady**. Pěstounem se může stát člověk, který je schopný dětem poskytnout pevnou a stabilní rodinnou atmosféru a vykazuje důležité osobnostní charakteristiky. Mezi ně patří empatie, trpělivost a schopnost řešit konflikty. (Zezulová, 2012)

Protože cílem pěstounské péče je poskytnout dítěti kromě možnosti zdravého vývoje i stabilitu, posuzuje se i **sociální zázemí**, které mu dokáže pěstoun poskytnout. Měl by

proto mít stabilní bydlení a finanční situaci a být tak dítěti schopný poskytnout pevný základ. (Pazlerová, 2016)

Důležitou posuzovanou kompetencí je také **schopnost spolupráce s odborníky**. Vzhledem k tomu, že dítě obvykle prochází ze složitých rodinných poměrů a nese si s sebou do nové rodiny velkou zátěž, která je navíc často skrytá a není často úplně jasné, co vše ho ovlivňovalo, pěstoun by měl být ochotný spolupracovat s odborníky, kteří poskytují podporu a pomoc dětem v náhradní rodinné péči, jako jsou například sociální pracovníci a psychologové. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013)

Jak bude popsáno dále, pěstouni také procházejí důkladnými přípravami. Mají jim pomoci lépe porozumět sami sobě a také náročnosti náhradního rodičovství, pochopit také lépe různé projevy dítěte, s nimiž se jako pěstouni mohou setkat. Důležitým posuzovaným kritériem proto je i **průběh přípravy**. Pěstoun musí absolvovat přípravný kurz, který zahrnuje teoretickou a praktickou přípravu na pěstounství. Jedním z podkladů pro další rozhodování je i zpráva, kterou organizace pořádající přípravu vydává. (Metodické doporučení MPSV č. 7/2009, online)

2.2 Proces zprostředkování

Na procesu zprostředkování náhradní rodinné péče se podílí několik subjektů s různými pravomocemi. Sociálně-právní ochranu dětí podle Zákona o sociálně právní ochraně dětí zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dětí, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a Úřad práce. Dále obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti a komise pro sociálně-právní ochranu dětí. Podílejí se také další právnické a fyzické osoby na základě pověření výkonem sociálně-právní ochrany dětí. (Bubleová, 2014, s. 46) Proces zprostředkování pěstounské péče je popsán například v Manuálu postupů pro zprostředkování náhradní rodinné péče (MPSV, 2019). Proces zprostředkování pěstounské péče se skládá z několika kroků:

1. Přihlášení a zájem o zprostředkování pěstounské péče

Zájemce o zprostředkování pěstounské péče se musí přihlásit na sociálním odboru v místě svého bydliště. Po přihlášení získá základní informace a seznámí se s dalšími kroky procesu.

2. Informační schůzka

Účelem informační schůzky je dozvědět se více o pěstounské péči a začít se zabývat očekáváními, která jsou s touto formou péče o dítě spojená. Dozví se také informace o tom, jak celý proces zprostředkování probíhá a jaké jsou následné kroky.

3. Předběžné šetření

Pokud se zájemce o zprostředkování pěstounské péče rozhodne v procesu pokračovat, sociální pracovník s ním provede předběžné šetření. To má zjistit, zda zájemce splňuje podmínky pro pěstounskou péči a může tak v procesu pokračovat. Kontroluje se například zdravotní stav uchazeče, jeho finanční situace, bydlení a rodinné zázemí.

4. Školení a příprava

Aby mohl zájemce v procesu pokračovat, musí se zúčastnit školení, které ho seznámí se specifiky pěstounské péče a připraví ho na to, jak se o dítě v pěstounské péči postarat. Vzdělávání je zaměřené na teorii i praxi a zájemce se seznamuje hlouběji například s tématy výchovy dětí, právních a psychologických aspektů pěstounské péče, zvládnutím konfliktů, problematikou citové vazby, vztahem pěstouna a biologické rodiny a mnoha dalšími tématy. Také vzdělávání je v kompetenci krajských úřadů, ale mohou jím být pověřeny i další instituce. V praxi to bývají především velké doprovázející organizace.

5. Posouzení způsobilosti

Teprve po úspěšném absolvování školení a splnění dalších podmínek se provádí posouzení způsobilosti zájemce o pěstounskou péči. To zahrnuje například rozhovor s dalšími členy rodiny zájemce, návštěvu bydlení, ověření referencí a podobně. Právě na připravenost rodiny se klade velký důraz, protože příchod dítěte do náhradní rodinné péče ovlivní celý rodinný systém, včetně biologických dětí pěstounů. Posouzení vhodnosti žadatele je v kompetenci krajských úřadů.

6. Zprostředkování pěstounské péče

Pokud je zájemce o pěstounskou péči posouzen jako způsobilý a schopen se postarat o dítě v pěstounské péči, sociální pracovník mu začne zprostředkovávat vhodné dítě. Při výběru dítěte se bere v úvahu potřeby a schopnosti dítěte, jeho věk, pohlaví, zdravotní stav a další faktory. Je klíčové, aby se vytvořil dobrý vztah mezi pěstounem a dítětem,

který bude založený na důvěře, porozumění a respektu. Po zprostředkování pěstounské péče probíhá pravidelné posuzování a kontrola péče o dítě. I zprostředkování je v kompetenci krajských úřadů.

2.3 Rozdíly ve zprostředkování pěstounské péče

V procesu zprostředkování se objevují podstatné rozdíly, a to především v posloupnosti kroků a obsahu procesu. Na rozdíl od zprostředkovaných pěstounů totiž příchod dítěte do náhradní rodiny nebývá záležitostí plánovanou. U takového pěstouna obvykle nebývá na počátku motivace stát se pěstounem. Vyskytne se v situaci, kdy dítěti hrozí umístění do ústavní péče nebo jiné rodiny. V takových případech, pokud je to možné, má přednost umístění do rodiny nejbližších příbuzných, tedy prostředí, které je dítěti nejbližší. Proces zprostředkování u příbuzenských pěstounů se tak sice v řadě věcí podobá procesu zprostředkování u ostatních pěstounů, i zde je základem ověření způsobilosti a vhodnosti příbuzenského pěstouna pro péči o dítě a následné zprostředkování dítěte do jeho péče. (Pazlarová, 2016)

Při zprostředkování pěstounské péče u příbuzenských pěstounů se často vychází z toho, že pěstoun je už s dítětem v nějakém vztahu, zná jeho historii, a proto jde o méně formalizovaný proces. Je ale nutné posoudit, zda má příbuzný pěstoun dostatečné schopnosti a zdroje k tomu, aby se postaral o dítě v souladu s jeho potřebami. (Macela, 2018) Pazlarová (2016) v této souvislosti upozorňuje i na riziko příbuzenské pěstounské péče a považuje za důležité, aby se téma v budoucnu znovu otevřelo a výsledkem bylo nastavení jasnějších pravidel. Nejsou totiž jednotné ani přístupy sociálních pracovníků, ani rozhodovací praxe soudů. *„Příbuzní jsou v péči ze zákona preferováni, jejich schopnost a připravenost pečovatele testována jen minimálně, což v některých případech vede ke svěření dítěte do prostředí, o jehož vhodnosti lze úspěšně pochybovat. Dítě je do péče svěřeno pouze z titulu pokrevní příbuznosti.“* (Pazlarová, 2016, s. 17) Zde je ale důležité upozornit, že OSPOD i soud se musejí řídit platnými zákony a občanský zákoník příbuzenskou pěstounskou péčí upřednostňuje, a to především z již výše uvedených důvodů, kdy dítě přichází do rodiny, kterou již zná a má v ní pevné vazby.

3. PĚSTOUNSKÁ RODINA PO PŘIJETÍ DÍTĚTE

Těsně po přijetí dítěte se pěstounské rodiny potýkají s celou řadou výzev a náročných situací. Potřebují nastavit novou rutinu, novým způsobem uspořádat život ve společné domácnosti. Snadné nemusí být ani získání důvěry dítěte a navázání vztahů s ním, zvláště když dítě zažilo traumatizující zkušenosti. Může být uzavřené, vyžadující zvláštní péči, nebo může vykazovat nesrozumitelné chování. Neméně důležité jsou emocionální aspekty náhradní rodinné péče, objevují se například pocity nejistoty, obavy, stres. Zásahem do života může být i komunikace s biologickými rodiči. Míra zátěže závisí na konkrétní situaci a specifických okolnostech jednotlivých pěstounských rodin a dětí. Právě proto potřebují pěstounské rodiny podporu a pomoc ze strany odborníků, aby mohly úspěšně překonat náročné počáteční období a poskytnout dítěti potřebnou lásku, péči a stabilitu. (Bubleová, 2014)

3.1 Zákonné povinnosti pěstounských rodičů

Zákonné povinnosti pěstounů jsou upraveny zejména v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí a vyhlášce Ministerstva práce a sociálních věcí č. 505/2006 Sb., kterou se stanoví bližší podmínky pro poskytování pěstounské péče a podmínky pro výkon dohledu nad pěstounskou péčí. Mezi základní povinnosti patří například poskytovat dítěti lásku, porozumění, bezpečí a péči, která odpovídá jeho věku a potřebám. Zajistit mu vhodné bydlení, stravu, oblečení a další nezbytné věci. Zajistit mu praktického lékaře a účastnit se pravidelných preventivních prohlídek. Zajistit mu povinné vzdělávání. Plnit úkoly vyplývající z rozhodnutí soudů, orgánů sociálně-právní ochrany dětí a z uzavřené dohody, především poskytovat informace o dítěti a jeho potřebách. Být v kontaktu s biologickou rodinou. (Pazlarová, 2016)

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v § 47b stanoví povinnost uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče do 30 dnů ode dne nabytí právní moci svěřeni prvního dítěte do péče (dlouhodobý pěstoun) nebo do 30 dnů ode dne zařazení do evidence přechodných pěstounů (u přechodných pěstounů). Pěstoun ji může uzavřít se subjektem pověřeným podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Může být doprovázený krajskými úřady, obecními úřady s rozšířenou působností, obecními úřady,

příspěvkovými organizacemi krajů a obcí, nestátními neziskovými organizacemi či fyzickými osobami s příslušným pověřením.

Tato dohoda upravuje vzájemná práva a povinnosti pěstouna a orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Je důležité upozornit, že jde o dohodu s doprovázející organizací, kterou může a nemusí být OSPOD, jak bylo výše uvedeno. Dohoda by měla obsahovat informace o konkrétním dítěti, jeho potřebách, zdravotním stavu a vztahu s biologickou rodinou. Měla by také uvádět podmínky, za kterých bude pěstoun péči vykonávat, například v oblasti bydlení, stravování, vzdělání, volnočasových aktivit a dalších aspektů. Pěstoun má povinnost tyto dohodnuté podmínky dodržovat a informovat o jakýchkoli změnách. Pokud by je nedodržoval, může OSPOD přijmout opatření k ochraně dítěte, a to včetně odebrání dítěte. Aby byla zajištěna nejlepší péče o dítě, je potřeba, aby pěstoun spolupracoval s OSPOD i dalšími odborníky. (Pazlarová, 2016, 73 – 77)

Další zákonnou povinností pěstounů je zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě a absolvovat toto vzdělávání v rozsahu 24 hodin za rok. Odborná literatura v této oblasti zdůrazňuje důležitost neustálého vzdělávání pěstounů a nabízí různé možnosti, jak se mohou pěstouni dále vzdělávat a zlepšovat své odborné znalosti a dovednosti. Mezi možnosti patří například účast na odborných seminářích, školeních, konferencích a workshopech, studium odborné literatury a publikací, konzultace s odborníky v oblasti pěstounské péče a další. Pěstouni by měli být aktivní v neustálém vzdělávání a zlepšování svých odborných znalostí, aby byli co nejlépe připraveni na výkon náročného úkolu pěstounské péče a aby mohli poskytnout dětem v péči co nejlepší podporu a péči. (Zezulová, 2012)

Další povinností pěstounů je ošetřovat kontakt dítěte s biologickou rodinou. Podle Listiny základních práv a svobod, Úmluvy o právech dítěte a také podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí má každé dítě právo na to vědět, kdo jsou jeho rodiče a z jakého prostředí pochází. Má také právo na to být se svými rodiči v kontaktu, pokud to není v rozporu s jeho nejlepším zájmem. Mají povinnost zajistit a podporovat kontakt dítěte s biologickou rodinou, pokud to nezpůsobuje ohrožení zdraví či vývoje dítěte. Jsou v tom povinni spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí a případně i soudy a informovat je o průběhu a výsledcích kontaktů s biologickou rodinou. Pokud by tuto

povinnost nedodržovali, mohou být potrestáni a může jim být odebráno právo pěstounské péče. (Pazlarová, 2016)

3.2 Potřeby dětí v pěstounské péči

Výchova dítě v pěstounské péči se v mnoha ohledech liší od výchovy biologického dítěte. Z toho vyplývají i odlišné potřeby přijatého dítěte. Může například vykazovat **vývojové zpoždění**. To může být způsobeno traumaty, nedostatečnou péčí v minulosti, nebo nevyhovujícím prostředím, ve kterém se dítě nacházelo před přijetím do pěstounské rodiny. Další oblastí je **překonávání traumatu**, které může vycházet ze zanedbávání, fyzického a emocionálního zneužívání, nebo například ztráty rodinného prostředí. Pěstouni proto musí být připraveni s těmito traumaty pracovat a pomáhat dítěti je překonávat. (Pazlarová, 2016)

Klíčové je pro děti v náhradní rodinné péči naplňování **potřeby bezpečí a stability**. Dá se u nich sledovat zvýšená potřeba než u biologických dětí, protože děti si s sebou nesou traumatické zážitky z minulosti a potřebují proto stabilní a bezpečné prostředí pro život. Důležitá je také **emocionální podpora a láska**. Vzhledem ke složitosti jejich předchozího života mohou mít nižší sebevědomí a sebeúctu a pěstouni by jim proto měli poskytnout dostatek pozitivních interakcí a emoční podpory, aby mohly vybudovat zdravé vztahy s dospělými. (Zezulová, 2012)

V této souvislosti je důležité zmínit také téma **citové vazby**. Podle Večeřové Procházkové (2023) je schopnost vytvářet vztahy lidem vrozená, máme schopnost attachmentu, tedy připoutávacího chování. Jsme vybaveni podvědomými mechanismy, jak s druhými lidmi navazovat vztah. Už miminka volí nejrůznější způsoby, jak vyvolat v druhých pečující chování. Právě toto emoční připoutání bývá u dětí v pěstounské péči narušené, a proto je potřeba mu věnovat pozornost. „*Tzv. **dost dobrý rodič** je, aspoň většinou, v psychické pohodě a má dostatek energie být dítěti, ne pořád, ale většinou emočně i fyzicky k dispozici. Zážitky z blízkých vztahů v raném dětství nastavují celoživotně způsob navazování a udržování klíčových vztahů, milostných i pracovních.*“ (Večeřová Procházková, 2023, s. 14)

Právě přístup k rodině je důležitý například z hlediska navazování citové vazby. Cairns (2013) shrnuje postup ve čtyřech krocích: 1. oddanost rodičů svěřenému dítěti, 2. osobní

podpora, 3. profesionální dozor a 4. ve spolupráci s ostatními budování prostředí, které podporuje vznik jisté vazby. Především v posledně jmenovaných dvou krocích vidí autorka důležitou roli profesionálů – sociálních pracovníků, terapeutů, doprovázejících organizací a dalších.

Další specifickou potřebou, která se u dětí v náhradní rodinné péči odvíjí zcela jinak, než u biologických dětí, je budování identity. *„Potřeba pozitivní identity je jednou ze základních psychických potřeb, které musí být uspokojovány v náležité míře a ve vhodné době, má-li se lidská osobnost vyvíjet zdravě. Výsledkem uspokojení této potřeby je pozitivní přijetí sama sebe, což se mezi jiným pokládá za jednu ze základních podmínek pro pozitivní přijímání druhých lidí a pro uspokojivé společenské zařazení daného lidského jedince.“* (Matějček, 1999, s. 67)

S tím také souvisí potřeba dítěte udržovat vztahy s biologickou rodinou. Především u starších dětí, které si pamatují na svůj život před umístěním do pěstounské péče, může být udržování kontaktů s biologickou rodinou velmi důležité nejen emočně, ale i pro získávání informací o svých biologických kořenech a rodinné historii. (Zezulová, 2012)

3.3 Potřeby pěstounských rodičů

Také pěstounští rodiče mají řadu specifických potřeb. Minulost dětí před přijetím může být natolik pestrá, že se neobejdou bez pomoci odborníků. Vzniká proto řada návazných služeb pro náhradní rodiny s možností individuálního doprovázení. Kromě toho v řadě organizací mohou pěstouni využít bohatý program jako například přednášky, moderované diskuse, pobyty rodin, v klubech mají rodiče možnost sdílet vzájemně své zkušenosti s náhradní rodinnou péčí a případně se obrátit na odborníky. (Bechyňová, 2007, s. 215)

Z nové životní situace pěstouna může vyplývat řada nerovnováh (Navrátil & Musil, 2000). Pěstounem se stává například prarodič, který se už nachází v určité životní fázi, své dítě už vychoval. Nyní je ale nově v roli pečovatele o dítě svých dětí.

Poměrně rozsáhlý přehled potřeb uvádí Bubleová (2014) a kolektiv autorů výzkumu praxe náhradní rodinné péče. Rozděluje je do jednotlivých fází pěstounství. Před přijetím dítěte například potřebují dostatek ucelených informací o náhradní rodinné péči, získat reálnou představu o vlastních možnostech a potřebách dětí, zvážit a vyhodnotit vliv příchodu dítěte na rodinné vztahy. Při seznámení se s dítětem potřebují například získat

objektivní a ucelené informace o dítěti, znát jeho historii a současné blízké vztahy, připravit se na možné specifické projevy dítěte a vědět jaký postup zvolit. V průběhu adaptace potřebují například informace o vhodných výchovných přístupech, kterými je možné adaptaci dítěte pomoci, potřebují možnost odborné konzultace, zjistit, jak pracovat s minulostí dítěte, nebo například asistenci odborníka při kontaktu s biologickými členy rodiny. (Bubleová, 2014, s. 16-19)

Specifické potřeby mají také rodiče, kteří přijali dítě starší, s postižením nebo jiné národnosti. Podle Bechyňové (2007, s. 213) to od pěstounů vyžaduje především laskavost, trpělivost a odhodlanost čelit obtížím ze strany dítěte, původní rodiny i širšího okolí. Kromě toho také znalost dané problematiky, specifických potřeb dítěte i možnostech, jak je řešit.

3.4 Rizikové faktory v pěstounských rodinách

S pěstounskou péčí je spojená také celá řada rizik, která nemohou být předem odhadnutelná, protože příběh každého dítěte i každé pěstounské rodiny je jiný a škála možných nástrah je široká. Jsou však rizika, která jsou známá a mají své opodstatnění. Pazlarová (2016) jich uvádí celou řadu. Upozorňuje například, že důležitým faktorem pro úspěšnost pěstounské péče je věk dítěte. Čím starší dítě, tím více se snižuje pravděpodobnost nalezení pěstounské rodiny. U starších dětí jde také mnohem více o vzájemné sympatie a přání žít společně jak na straně pěstounů, tak na straně dítěte.

Další komplikací může být období dospívání v pěstounské péči. I v tom ale záleží na věku přijetí dítěte. *„Děti přijaté jako malé navazují většinou vztahy s pěstouny snáze a řada pochybností nebo potíží se jim vyhne. Mají je odžité, než přijde dospívání. V pěstounské rodině mají již pevné kořeny. Je to výhodnější výchozí situace. Přesto se i u těchto dětí v dospívání často objeví témata, která do té doby nemusela být řešena.“* (Pazlarová, 2016, s. 236)

Mezi další rizikové faktory řadí Pazlarová (2016) situaci vlastních dětí pěstounů, nerovný přístup k jednotlivým dětem, nevhodné spárování dítěte a pěstounské rodiny. Právě proto upozorňuje i na důležitost doprovázejících pracovníků. Ti by měli dobře vybalancovat kontrolní a podpůrnou roli. *„Pěstouni by měli být podporováni, aby případné pochybnosti*

konzultovali a řešili v počáteční fázi problému, než se stane obtížně řešitelným.“
(Pazlarová, 2016, s. 249)

Specifickým typem pěstounské péče je podle Pazlarové (2016) příbuzenská pěstounská péče. Je rychlým řešením situace, citové vazby už jsou navázány a odpadá tak stres z adaptace na nové prostředí. Za riziko ale považuje neochotu pěstounů sdílet se sociálním pracovníkem důležité informace, omezenou možnost proniknout do rodinných vazeb a tendenci zlehčovat, omlouvat, neřešit nebo dokonce zakrývat případné problémy.

4. ROLE DOPROVODNÝCH ORGANIZACÍ

Už v průběhu příprav na pěstounskou péči jsou budoucí pěstouni připravováni na práci v týmu. Nevědí předem, jaké dítě se dostane do jejich rodiny a na jaká témata budou narážet při péči o něj a jeho výchově. I nadále v jejich životě zůstane přítomný OSPOD, spolupracovat budou také s doprovodnou organizací. V některých situacích přichází na řadu také rozhodování soudu v průběhu pěstounské péče.

4.1 Instituce přítomné v životě pěstounské rodiny

Jak již bylo popsáno výše, pěstouni jsou povinni po svěřeni dítěte do péče uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Podle Pazlarové (2016) se postoj obcí k jejich uzavírání liší. *„Jsou obce, které od počátku identifikovaly možnost uzavírání dohod s pověřenými osobami jako krok ke zkvalitnění poskytovaných služeb a ocenily oddělení podpůrné a kontrolní funkce mezi OSPOD a doprovázející organizaci. Tyto obce se snažily maximálně motivovat pěstouny k uzavírání dohod s pověřenými osobami.“* (Pazlarová, 2016, s. 19) Některé OSPOD však realizují doprovázení a uzavírají dohodu o výkonu pěstounské péče samy.

První důležitou institucí, se kterou jsou pěstouni pravidelně v kontaktu, je OSPOD. Od roku 2013, přijetím novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jsou do jeho činnosti začleněny dvě metody sociální práce. Vyhodnocení potřeb dítěte a jeho rodiny a Individuální plán ochrany dítěte (dále jen „IPOD“). Vyhodnocení potřeb dítěte a jeho rodiny slouží k identifikaci potřeb dítěte, zhodnocování situace dítěte v rámci širší rodiny, vyhodnocování aktuální míry ohrožení dítěte a vymezení dalšího postupu. OSPOD provádí vyhodnocení úvodní základní vyhodnocení a také detailní podrobné vyhodnocení. Opakované vyhodnocení provádí minimálně jednou za půl roku. Individuální plán ochrany dítěte (IPOD) slouží k vymezení příčin ohrožení dítěte, stanovení opatření na ochranu dítěte a k poskytnutí pomoci rodině dítěte. V plánu OSPOD stanovuje jednotlivé cíle a kroky a plánuje je ve spolupráci s rodiči, osobami odpovědnými za jeho výchovu a dalšími odborníky. IPOD pravidelně vyhodnocuje a aktualizuje v závislosti na aktuální situaci dítěte a jeho rodiny. (Základní informace o vyhodnocování situace dítěte a IPOD, Středočeský kraj, online)

Pazlarová (2016) zdůrazňuje důležitost vypracování individuálního plánu na základě individuálních potřeb každého dítěte. Zdůrazňuje, že by měl být vytvořen ve spolupráci s dítětem, jeho biologickou rodinou a dalšími odborníky, kteří se podílejí na péči o dítě. Pazlarová také zdůrazňuje, že individuální plán ochrany dítěte by měl být pro pěstouny důležitým nástrojem, který jim pomůže lépe porozumět potřebám dítěte a poskytnout mu vhodnou podporu a péči.

Další institucí, se kterou pěstoun pravidelně spolupracuje, je doprovázející organizace. Zde se postupy mohou lišit v závislosti na tom, se kterou z nich podepíše dohodu. Dobrá rodina o.p.s. postupuje tak, že na začátku spolupráce přidělí pěstounům doprovázejícího sociálního pracovníka, na kterého se mohou obracet a se kterým podepíšou plán doprovázení. S doprovázejícím pracovníkem může pěstounská rodina konzultovat vše, co souvisí s péčí o svěřené dítě. O některých tématech se doprovázející pracovník radí i s dalšími odborníky. V rámci doprovázení nabízí organizace i další služby, například pomoc s péčí o dítě, odbornou pomoc, pomoc při kontaktu s původní rodinou, bezplatné vzdělávání, doučování dětí i další podporu od dobrovolníků nebo zábavné a vzdělávací akce pro děti i celé rodiny. (Doprovázení pěstounů, Dobrá rodina, online)

4.2 Role doprovázející organizace

Základní rolí doprovázející organizace je podle Pazlarové (2016) poskytovat pěstounské rodině služby, které jsou definované zákonem o sociálně-právní ochraně dětí. Organizace je pak doplňují dalšími službami a činnostmi. Doprovázení má především podpůrnou funkci, na rozdíl od kontrolních úkolů, které má v kompetenci OSPOD. „Z tohoto rozdělení vyplývají tři základní východiska: 1. Pouze rovnováha mezi podpůrnou a kontrolní složkou může zajistit kvalitní péči. 2. Spolupráce OSPOD a doprovázející organizace je pro zajištění kvalitní péče nezbytná. 3. Oddělení podpůrné a kontrolní funkce je pro zajištění rovnováhy klíčové.“ (Pazlarová, 2016, s. 83) Dodává, že z těchto bodů vyplývá, že doprovázející organizace je v roli poskytovatele služeb, což považuje v případě doprovázení OSPOD za prakticky nedosažitelný stav.

Úkolem doprovodné organizace je podporovat jak pěstouny a svěřené dítě, tak rodinu jako celek. Stěžejní osobou je klíčový pracovník, který koordinuje služby, které jsou rodině poskytovány, úzce spolupracuje se sociálním pracovníkem OSPOD a poskytuje svěřenému dítěti sociálně-právní ochranu. Mezi zákonem definované služby patří pomoc

při zajištění krátkodobé pomoci při péči o svěřené dítě, poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o dítě starší dvou let v rozsahu alespoň 14 dnů v roce, zprostředkování psychologické, terapeutické a další pomoci, pomoc při naplňování povinnosti pěstounů zvyšovat si znalosti a dovednosti, pomoc při povinnosti pěstounů prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými a sledování naplňování dohody o výkou pěstounské péče. (Pazlarová, 2016, s. 87)

S podpůrnou rolí doprovodných organizací souvisejí i kompetence jejich pracovníků. „Zájemci by z pracovníka měli mít jasný pocit, že věří tomu, co dělá. Měl by vyjadřovat pozitivní postoje k pěstounské péči, být přiměřeně optimistický k jejich možnostem. Měl by se s nadějí vyjadřovat o dětech a s respektem o jejich rodičích.“ (Pazlarová, 2016, s. 27)

4.3 Metody sociální práce s pěstounskými rodinami

Doprovázející pracovníci se mohou opřít o celou řadu dostupných metodik. Pro základní přehled metod sociální práce uvedme například Metodiku doprovázení pěstounských rodin, kterou vydalo Sdružení pěstounských rodin. (2017, online) Mezi základní zásady práce s pěstounskými rodinami řadí **individuální přístup**, partnerský a rovný přístup, komplexní přístup. Klíčový pracovník by měl směřovat pozornost k osobě pečující, dítěti v náhradní rodinné péči i vlastním dětem pěstounů a pracovat tak s celým rodinným systémem. Prvním krokem při práci s rodinou je **navázání důvěry**. Jako klíčové se autorům jeví v tomto ohledu respekt k rodině, pokora, profesionalita v oblasti nepřekračování profesních kompetencí, diskrétnost a mlčenlivost. Důležitá je také spolehlivost, srozumitelnost a znalost rodiny. Další důležitou oblastí je **posilování kompetencí** rodiny. Klíčový pracovník by v tomto ohledu měl vystupovat jako partner, podporovat pěstouny v jejich dovednostech a nepřebírat pěstounům jejich kompetence. Cílem pracovníka není převzít péči, ale přinášet postřehy a podněty, jak s dítětem mohou pracovat. Dokument dále zmiňuje metody sociální práce jako **odborné poradenství**, **případové konference**, **svépomocné skupiny**, setkávání dětí vyrůstajících v náhradních rodinách, **doučování** dětí, relaxační pobyty pro náhradní rodiny, půjčování odborné literatury. Sami klíčoví pracovníci by měli využívat **supervizi**, intervizi a kazuistických seminářů.

Také Pazlarová (2016) uvádí, že doprovázení je služba, kterou tvoří soubor dílčích služeb definovaných zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a dalšími doplňkovými službami a činnostmi. Doprovázení má podle ní především podpůrnou funkci na rozdíl od OSPOD, který má kontrolní úkoly. Upozorňuje v této souvislosti na důležitost spolupráce mezi doprovázející organizací a OSPOD.

Podle Pazlarové (2016) se doprovázení skládá z metod sociální práce rozdělené mezi dílčí části. První je **podpora pěstounů**. V této oblasti jde o pravidelné setkávání jak v jejich domácnosti, tak i mimo ni, minimálně jednou za 2 měsíce. V případě jakýchkoli změn v rodině se frekvence zvyšuje podle potřeby. Další metodou je **zvyšování kompetencí pěstounů a plánování služeb** pro dítě a rodinu, řešení nastalých situací. Druhou oblastí je podpora dítěte. Nejdůležitější pro klíčového pracovníka je podle ní **navázat vztah** s dítětem. Má také pomoci naplňovat jeho potřeby. Aktivně zjišťovat jeho spokojenost, pomáhat při vyjadřování jeho přání. Klíčový pracovník s ním spolupracuje při jeho zapojování do rozhodování o záležitostech, které se týkají jeho osoby. Vede ho také k uvědomění si povinností v rodině a odpovědnosti za své činy a chování. Měl by navíc pracovat nejen s pěstounským dítětem, ale i s dalšími dětmi v rodině. Třetí oblastí je podpora rodiny jako celku. Jednou z metod sociální práce je **oceňování rodiny** i nejbližšího sociálního okolí a širší rodiny. Měl by podporovat pocit sounáležitosti rodiny a společné rozhodování při všech důležitých událostech v rodině. Další rolí je **odkrývat problémy** takzvaně uklizené pod koberec. Měl by tedy rodinu motivovat k řešení takových problémů.

Mezi základní služby a metody sociální práce doprovázejících organizací řadí Pazlarová (2016) **pomoc při zajištění krátkodobé pomoci** při péči o svěřené dítě, pomoc při zajištění celodenní péče v rozsahu alespoň 14 dní za rok, **zprostředkování** psychologické, terapeutické nebo jiné pomoci, pomoc při povinnosti pěstounů zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě, pomoc při jeho povinnosti prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými nebo sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče. Tato teoretická východiska budou v praktické části doplněna o reflexi z praxe.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. PRŮBĚH VÝZKUMU

Odborná literatura a metodiky uvádějí celou řadu postupů, které mohou sociální pracovníci při práci s náhradními rodinami využít. Zásoba zdrojů je poměrně bohatá. Spojuje je ale popisnost. Co ale neobsahují, je osobní zkušenost pracovníků, jak na to. Teprve konkrétní pracovníci přidají technikám a metodám svou autenticitu a osobitost a vzniká tak skutečná zásoba možných postupů z praxe, která může být obohacující například pro začínající doprovázející pracovníky, nebo pro další rozvoj pracovníků, kteří rádi sdílejí příklady dobré praxe. K takovému sdílení konkrétních postupů směřuje i výzkum pro tuto diplomovou práci.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo identifikovat nejčastější témata, která doprovázející organizace s pěstounskými rodinami řeší a popsat příklady dobré praxe, používané postupy. Metodiky sice nabízejí postupy na řadu různých témat, ale cílem bylo zjistit, jaké metody skutečně pracovníci používají v praxi a jakým způsobem.

5.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka zní: Jak pracují sociální pracovníci doprovodných organizací s pěstounskými rodinami? Aby bylo možné toto zjistit co nejkomplexněji, v polostrukturovaných rozhovorech jsem využil tyto podotázky:

1. Jak vnímáte svou roli při práci s pěstounskými rodinami?
2. Jaké vnímáte rozdíly při práci s různými formami pěstounských rodin?
3. Jaké problematice se při práci s pěstounskými rodinami nejčastěji věnujete?
4. Jaké metody sociální práce volíte pro řešení konkrétních situací z praxe?

5.3 Metody výzkumu

S ohledem na cíl práce se jeví jako adekvátní kvalitativní výzkum. Kvalitativní metodu jsem zvolil proto, že umožňuje komplexnější vhled do problematiky. Tento výzkum bývá označován jako pružný typ výzkumu. Výzkumník totiž může otázky modifikovat v průběhu výzkumu, během sběru nebo analýzy dat. V průběhu také mohou vznikat nové

výzkumné otázky, mohou se objevovat i nové informace, s nimiž výzkumník na počátku nepočítal. Výzkumník pak data analyzuje a interpretuje. Na jejich základě se snaží dané problematice hlouběji porozumět. Nevýhodou kvalitativního výzkumu je, že získaná znalost je subjektivní, ať už z důvodu subjektivní interpretace, nebo z důvodu výběru výzkumného vzorku. Proto nemusí odpovídat jinému vzorku. Hlavním výzkumným nástrojem je totiž badatel sám. (Hendl, 2016, s. 48).

Sběr dat probíhal formou polostrukturovaných rozhovorů. Metodou zaznamenávání dat bylo nahrávání na diktafon. Od všech účastníků výzkumného šetření jsem získal informovaný souhlas, ve kterém souhlasili s nahráváním a v němž jsem zaručil, že u výsledků nebudou uvedena jména účastníků výzkumu. Následně jsem provedl doslovné přepisy rozhovorů. Datový soubor je tedy tvořen přepisy rozhovorů, které jsou uvedeny v příloze této diplomové práce v režimu utajení. A to především proto, že i přes anonymizaci rozhovorů nelze zaručit, že čtenář nepozná konkrétního pracovníka nebo klienta. Vzhledem k citlivosti témat považuji za důležité využít režimu utajení. K vyhodnocení výzkumu jsem využil tematickou analýzu.

5.4 Sběr dat a použité metody

Jako metodu provedení šetření jsem zvolil polostrukturovaný rozhovor. Podle Miovského (2006, s. 159–160) jde o zřejmě nejrozšířenější techniku sběru dat. Je charakteristický přípravou kostry otázek, které komunikačnímu partnerovi pokládáme. Jde o takzvané jádro rozhovoru, tedy minimum témat a otázek, které má tazatel za úkol probrat. Na jádro se nabalují další důležité otázky, které vyplynou během rozhovoru a jsou relevantní vzhledem k cíli i výzkumným otázkám. Často se stává, že právě doplňující otázky bývají mimořádně užitečné z hlediska pochopení dané problematiky. Je zde také prostor pro vysvětlení odpovědi komunikačním partnerem. Tím si můžeme ověřit, jestli jsme ji správně pochopili, interpretovali.

S ohledem na výzkumné téma jsem nejprve stanovil okruhy pro vedení rozhovorů. První se týkal specifik práce doprovázejících pracovníků a jejich role v systému náhradní rodinné péče a kompetencí, které pracovníci potřebují. Další okruh otázek se týkal odlišností mezi jednotlivými typy pěstounských rodin a tedy i témat, která jednotlivé skupiny pěstounů nejčastěji řeší. Další okruh se týkal metod práce a toho, které metody

se ukazují jako funkční a které ne. Poslední okruh se týkal budoucnosti doprovázení, tedy toho, co je podle pracovníků z praxe důležité zachovat a v čem by se systém měl změnit.

5.5 Výzkumný soubor, jeho charakteristiky a průběh rozhovorů

Pro svůj výzkum jsem zvolil účelový výběr vzorku. Tato metoda je založena pouze na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno. Dále na tom, co je možné pozorovat. Při účelovém výběru vzorku musí být jasně definována populace, kterou vzorek reprezentuje. Z toho vyplývá, že závěry neplatí pro každého jedince, ale pouze pro mnou vybraný vzorek respondentů. Záleží tedy na znalosti problematiky a na posouzení výzkumníka, jak moc jsou jeho závěry zobecnitelné na širší populaci (Disman, 2002, s. 112-113).

Pro výzkum jsem jako cílovou skupinu zvolila pracovníky dvou doprovázejících organizací. Aby bylo pokryto široké spektrum možností, šlo o pracovníky velké i malé doprovázející organizace, pracovníky, kteří mají různé předchozí pracovní zkušenosti, ať už ze sociální oblasti, nebo mimo ni. Jeden z respondentů má zkušenosti jak z doprovázení pěstounských rodin, tak z práce na OSPODu. Různě dlouhá je také jejich praxe v doprovázení pěstounských rodin. Někteří za sebou mají jen několik doprovázených rodin, někteří celé roky praxe. Někteří pracují se všemi typy pěstounských rodin, jiní se věnují více některému z nich.

Výzkumu se zúčastnilo 6 pracovníků z dvou doprovázejících organizací. Jedna z nich patří mezi největší v České republice, druhá je malá, lokální a doprovází pouze několik místních pěstounských rodin. Cílem tohoto výběru bylo zjistit, zda existují rozdíly nejen mezi pěstounskými rodinami, ale také mezi podmínkami a možnostmi, které jim mohou doprovodné organizace nabídnout. Rozhovory probíhaly v prostředí pracovníků. Některé na jejich pracovišti, některé v jejich soukromí. Část z nich osobně a část online. Všechny rozhovory jsou nahrané a jejich přepisy jsou přílohou této práce v režimu utajení.

5.6 Metoda zpracování dat

Analýzu dat jsem provedl pomocí otevřeného kódování. Získaná data v podobě rozhovorů jsem přepsal do textového souboru, který se nazývá transkripce (Mioviský, 2006, s. 207). Texty jsem pouze přepsal, nepřeváděl jsem je do spisovné češtiny. Přepisy transkripce jsou tedy doslovné. V rámci redukce prvního řádu jsem také vynechal některé slovní

projevy tzv. „slovní vatu“. Tento typ redukce se využívá v případě, kdy výzkumník analyzuje pouze obsah záznamu, bez dalších projevů během rozhovoru (Miovský, 2006, s. 210).

Podle Miovského (2006, s. 210) stojí kódování dat na začátku procesu zpracování a třídění dat ze záznamu. V tomto procesu převádíme prvotní data do datových segmentů, kterým následně přiřazujeme názvy. Segmenty lze v procesu kódování kategorizovat do menších segmentů, aby byl zajištěn co nejpřesnější význam odpovědí komunikačních partnerů.

Jednotlivým celkům textu jsem přiřadil název vystihující téma, o kterém respondent mluví. Identifikoval jsem tak základní tematické oblasti – odlišnosti v práci s různými typy pěstounských rodin, témata, která pěstouni řeší, metody sociální práce a další. Na základě tematických celků jsem vytvořil kapitoly a podkapitoly, které se jednotlivým tématům věnují a v nichž respondenty výzkumu cituji. Kromě témat, která jsem zkoumal, vyplynulo z rozhovorů i několik témat, která již nejsou tématem této práce, ale více se jim budu věnovat v diskusi, protože jsou pro doprovázení pěstounských rodin důležitá, ale postoje jednotlivých respondentů k nim se liší a mohou mít vliv na kvalitu doprovázení.

6. VÝSLEDKY VÝZKUMU

Výsledky kvalitativní části jsou uvedeny ve sledu, který tematicky vychází z kódováním zjištěných témat. Z kódování vyplynula jak jednotlivá hlavní témata, která jsou popsána v jednotlivých kapitolách, tak podtémata popsána v podkapitolách. Závěry jsou vždy podpořeny jednotlivými citacemi účastníků výzkumu. Každému účastníkovi jsem přidělil číslo pro anonymizování citací (R1, R2, R3...). Písmeno R je zkratka pro slovo respondent. Číslice ukazuje jejich pořadí.

Téma 1: Specifika práce s pěstounskými rodinami

Práce s pěstounskými rodinami vykazuje určitá specifika. Jedním z nich je vyvažování rolí. Doprovázející pracovník je tu sice pro pěstouna, zároveň se ho ale týká zákon o sociálně-právní ochraně dětí a má nejen podpůrnou, ale částečně i kontrolní roli. R1: *„Vzhledem k tomu, že máme pověření SPOD, tak přestože mám dohodu sepsanou s pěstounem, tak mým klientem je především taky to dítě, které je tam v té náhradní rodinné péči.“* R2 uvádí, že jde o terénní práci a protože doprovázející pracovník vstupuje přímo do rodin, jde o návštěvy na pomezí podpory a kontroly. *„Právě to je takový to specifikum v té sociálněprávní ochraně dětí, že často jsme vnímáni jako ty, co podporujeme, pomáháme, nabízíme pomocnou ruku. Ale, co jako já považuju za gró ty naší práce, ale zároveň taky máme povinnost vlastně jako dohlížet a nějak jako kontrolovat. A sledovat to, zda se fakt všechno děje v zájmu toho dítěte, takže ta kontrolní složka je tam hodně důležitá a často si to musíme jako zvědomovat, protože to není jenom o tom být nápomocný tomu pěstounovi, ale být hlavně takovým jako nějakým ombudsmanem toho dítěte, který potřebuje nejvíc hájit ty zájmy svoje jakoby v tom systému.“*

Další pracovnice (R3) upozorňuje, že pěstounské rodičovství není běžné rodičovství a za specifikum své práce považuje přístup k dítěti samotnému. Jednak rodiče si musejí hledat svou vlastní roli a jednak dítě samotné potřebuje rozumět samo sobě. *„Prostě je to specifické, jo, prostě nejsou to jejich rodiče a musí se tam zpracovávat historie těch dětí a případně jim umožňovat kontakty s původní rodinou. Takže vlastně jsou to rodiče a nejsou to rodiče.“*

Respondentka R4 nevidí žádná specifika, práci s pěstouny považuje za jakoukoli další práci s lidmi, kterým je potřeba pomoci. Svou roli nevnímá jako kontrolní, spíše se cítí

jako ten, kdo má pomoci. „*Já mám každou práci v sociální oblasti spíš na bázi takových těch dobrých mravů a zvyků, aby se utvořil ten správný vztah, aby ty lidi se neblokovali, byli otevřený cokoliv říct.*“

R5 vnímá specifikum především v blízkosti vztahu doprovodného pracovníka a pěstouna. Cítí svou roli tak, že pracovník OSPODu je dál a doprovázející pracovník by měl mít dobře navázaný důvěrný, přátelský a blízký vztah. „*To je jako základ dobrý spolupráce, ta důvěra a ten jako dobrý pracovní vztah. Protože vlastně má jako provázet ty lidi prostě tím jejich příběhem, stát jim jako po boku, aby vlastně jako tak trošku, jak kdyby kamarád, jo, ale samozřejmě furt v nějaký mezi jako pracovní, profesní úrovně.*“

R6 vnímá specifikum především v přístupu k dětem. Při její práci je potřeba vnímat především jejich minulost. „*Je to práce s dětma, který prošly traumatem ztráty rodiny, biologický, původní nebo ne úplně biologický, ale ztráty rodičů. Takže to si s sebou nese další nějaký pak vývoj. Tak k tomu je prostě potřeba tak přistupovat.*“

Téma 2: Odlišnosti mezi jednotlivými typy pěstounských rodin

Jak vyplývá z teoretické části, pěstounské rodiny lze v zásadě rozdělit na 3 kategorie. Nezprostředkovaní pěstouni (převážně příbuzenští), zprostředkovaní pěstouni a přechodní pěstouni. Mezi těmito kategoriemi rodin vidí doprovázející pracovníci zásadní rozdíly. Poměrně výstižně je popsala respondentka R5. Dlouhodobí pěstouni podle ní nepřístupují k péči o dítě tak, že poskytují službu, mají dítě v dlouhodobé péči a nabízejí především terapeutickou péči, protože dítěti pomáhají zpracovat dřívější ztráty, traumata, navázat dobrý attachmentu a hovoří se v tomto smyslu o terapeutickém rodičovství. Přechodné pěstouny naopak vnímá jako profesionály, kolegy, kteří poskytují krizovou službu. „*Pěstoun je krizový intervent, ten zajišťuje krizovou intervenci pro dítě, teď tady dítě je prostě v háji, potřebuje pomoci, potřebuje zajistit, potřebuje postýlku, teplo domova, přijetí, prostě náruč, lásku a tak dále. Tak teď mu to zajistím, ale situace se řeší dál. Dlouhodobej pěstoun už má dítě na dlouhou dobu v péči a už tam vykonává jakoby terapeutickou práci.*“

Nezprostředkovaní pěstouni (příbuzenští)

Podle R2 je spolupráce doprovázející organizace a nezprostředkovaných, často příbuzenských pěstounů specifická hlavně proto, že jde o nečekanou spolupráci. „*Tam*

většinou se k nám do doprovázení dostanou až ve chvíli, kdy už dítě mají u sebe, takže my jako doprovodky přicházíme povětšinou o ten proces toho přebírání dítěte odjinud. A dostávám se k tomu, až když vlastně pěstoun má rozhodnutí a nebo předběžné a má teda dítě u sebe, takže tam začínáme pracovat vlastně na těch změnách, co to dělá v té rodině, když přijmou nový dítě, že jo, se všema členama, a tak podobně, tak tam je to jako trošku jiné a takový bych řekla pozvolnější a hodně zaměřený na potřeby toho dítěte.“

Důležitým tématem u příbuzenských pěstounů je podle R2 minulost. Kromě radostí a starostí s přijetím dítěte řeší také pocity selhání, zavinění a pocit studu. *„Teď to vlastně napravují, dělají reparát, jako napravují to, co se jim nepovedlo s vlastníma dětma, to dělají u těch vnoučat a někdy to jde prostě od jedný zdi jako k druhý, takže někdy je to až třeba ta jejich péče přehnaně úzkostná o to dítě, někdy zas naopak opakují všechny ty chyby, které dělali ve výchově svých dětí a ještě je umocňují, jo, takže tam je ta práce opravdu zase jiná v tom, že musíme trošičku jako měnit jejich pohled na výchovu a jejich nějaký nový metody.“*

U nezprostředkovaných příbuzenských pěstounů také zmiňují doprovázející pracovnice často vzdělávání. Nechápu jeho smysl. Vycházejí z předpokladu, že když vychovali své děti, vzdělávání pro ně nemá smysl. Podle respondentky R1 je to pro ně něco navíc. Zachraňují dítě například po smrti pečující osoby, pěstouni ze dne na den přijali svou roli a teď kromě vyrovnávání se se ztrátou musejí ještě absolvovat hodiny vzdělávání. Protože za sebou mají péči o děti, nevidí v něm smysl. *„Vychovala jsem 3 děti, tak přeci vím všechno o péči o dítě. Tak není přece potřeba, abych se vzdělávala. Pečuju a ještě pracuju a teď jako nějak jako nadstandard. S tím se na začátku setkávám dost často. Většinou se to podaří nějak jako vybalancovat, protože jim vysvětlím teda ty benefity toho vzdělávání, ať už pro ně, tak třeba pro tu celou rodinu nebo pro ten vztah s tím dítětem.“*

Dalším tématem u příbuzenských pěstounů je podle R3 způsob výchovy. Existuje tu hrozba přenášení vzorců, které předali pěstouni svým dětem a nyní hrozí, že je budou opakovat u svých vnoučat, která jim jsou předaná do péče. *„Myslím, že hraje roli ten pokrevní řetězec nějaký, že jako prostě i já, kdybych selhala jako rodič a měla doma vnouče, jakože už jedno vnouče mám, tak bych asi jako taky to pořád řešila, co jsem udělala špatně, jakože proč oni to nedokážou a jako na některých vidím, že to těm děckám*

ani nedokážou odpustit, že to spíš jako hodí na ně, že prostě oni to byli ti, co neposlechli a ještě na ně byli málo přísní.“

R4 upozorňuje také na riziko motivace, proč příbuzenští pěstouni do péče o příbuzné dítě jdou. Toto riziko vnímá především ve chvíli, kdy příbuzenští pěstouni pečují o dítě, které by mohli pouštět i k biologickým rodičům, ale mají s tím problém především kvůli obavám, že by se jim tam mohlo líbit. *„Mnohdy mám pocit, že to lidi dělají jenom pro peníze a přemýšlí, který další dítě si vzít, aby náhodou nebyli bez příjmu.“*

R5 považuje doprovázení příbuzenských pěstounů za nejnáročnější. Často jde o prarodiče, kteří by rádi poskytovali kvalitní péči, ale chybí jim kompetence, nestačí na to. Jsou hozeni do vody, musí se o příbuzné dítě postarat, ale život jim komplikují rodinné vztahy, kvůli předchozím zkušenostem například odmítají kontakt s rodičem dítěte. *„Odmítají kontakt s tím rodičem toho dítěte, protože prostě to je ten co už jednou zklamal, prostě mají mezi sebou nějakou minulost, kterou prostě tam většinou ty lidi jako jí odhalují ty doprovázející pracovníci strašně dlouho, jo, protože oni jsou jako hodně nedůvěřiví. Vlastně mi přijde, že v tom vztahu se zrcadlí, oni vidí v tom dítěti ty své rodiče. To je hodně časté téma, jakože prostě ty seš teďka úplně celá máma, ty seš tak strašná, jak ta tvoje máma. To jsou jako běžné věty, co jako tam bohužel slyšíme. No a pak je tam ještě samozřejmě jako to, že generačně přenášeš, že dělají ty samý výchovný chyby, jako dělali u těch jejich dětí, který vlastně pak sami výchovně selhávají. Že tam je stejnej výchovnej vzorec, kterej se nedá vlastně v podstatě skoro změnit, protože oni za prvé, samozřejmě je to hrozně těžké změnit.“* Pracovnice R5 uvádí, že převažuje názor pěstounů o tom, že vychovali své děti a není potřeba jim dál radit. Jsou proto vůči doprovázejícím pracovníkům mnohem více nedůvěřiví.

Podle R6 jsou důležitým tématem příbuzenských pěstounů konflikty. Například mezi pěstouny a biologickými rodiči. Svě děti vychovali a teď si uvědomují svá selhání a mohou být příromna i ve vztahu pěstounů a svěřeného dítěte.

Zprostředkování pěstouni

Podle R3 jsou nezprostředkovaní pěstouni tvárnější v tom, že se nebojí historie dítěte a kontaktu s příbuznými dítěte. Podobně je vnímá R5, podle níž je motivace k pěstounství nastavená už na počátku, projdou schvalovacím procesem, v jeho průběhu si v hlavě

srovnají, co požadují a co umí nabídnout. „Většinou ty lidi to mají velmi dobře v hlavě srovnaný, umí pracovat s attachmentem, umí pracovat s identitou, umí udržovat sounáležitost dítěte s rodinou, viděj v tom všem jako velkej smysl prostě a většinou i jako jsou velmi dobře schopní fungovat bez té doprovodky, ale paradoxně těch služeb naopak velmi rádi využívají. Že jakoby vědí, že se snaží využít těch prostě jakoby nabídek, který jim ten stát vlastně jako nabízí těch nějakých jako v uvozovkách benefitů. Jestli by se to tak dalo nazvat. Takže tam je to takový opravdu o tom, že s nima jdeš tou jejich cestou. A úplně minimálně se tam něco jako koriguje. Jako mi přijde jo, že spíš je to o nějakým sdílení, povídání, o té důvěře. Dobře se tam pak pracuje třeba s dětma, jo, protože vlastně nepotřebuješ věnovat tolik energie a času těm dospělákům, těm pěstounům. Takže vlastně můžeš třeba v rámci těch návštěv v tý rodině pracovat třeba s dětma na tý historii jeho a tak.“

Pěstouni na přechodnou dobu

U přechodných pěstounů vnímá R1 rozdíl v motivaci ke vzdělávání. Kromě toho také větší zaměření na zájem dítěte. Je podle ní především důležité hlídat je v ošetření hranic jejich práce. „Přechodní pěstouni si sami třeba vyhledávají informace, nebo jako jásají nad výběrem, nebo jsou taky aktivní v tom, že když se ptám, co je jejich zájem a v čem by se chtěli vzdělávat, když teda vždycky stanovujeme nějaký vzdělávací plán na ten další rok, tak vidí většinou, co teď jako řešej a co by rádi nějak doplnili ve svém vzdělání“

R2 vnímá přechodné pěstouny jako partnery a kolegy v systému. Vnímá, že dobře vědí proč to dělají a proč do toho šli. Považuje je za vnímavější a otevřenější, častěji dají na doporučení doprovázejícího pracovníka. Cítí se s nimi lépe sebraná. Spolupráce se pak týká spíše záležitostí technických a organizačních. Práce je podle ní živá, pestrá a dojemná především proto, že přechodný pěstoun přebírá dítě z různých prostředí a do různých prostředí je pak odevzdává. „To je práce pro mě taková hezká, jako terapeutická, že s nima právě zpracovávám vlastně ten proces toho odloučení a toho předání vlastně toho dítěte zase někam dál, a to se všechno stane během krátký doby jako, jo, ten rok uteče jako voda. Někdy je to dřív, takže prostě je to strašně rychlý. Ta práce je svižná, je rychlá, je dynamická. Děje se tam toho hodně, komunikuju s hodně lidma, a takže tam je to u těch přechodňáků takový fakt jako všechno takový zrychlený, a to mě baví na tom“.

Také R5 vnímá práci s přechodnými pěstouny jako zajímavou a hezkou práci. Podle ní jde především o spolupráci na začátku, kdy dítě přebírají, období, které je krizové, emočně napjaté, kdy je důležité získat co nejvíce informací o dítěti. Za další klíčové období považuje konec pěstounské péče na přechodnou dobu, kdy je podle ní role doprovodné organizace důležitá, nezastupitelná a nenahraditelná. *„Protože tam prostě koordinátorem předávacího procesu je OSPOD. Ale tím vykonavatelem je zpravidla prostě společně s pěstounem a novou budoucí pečující osobou prostě doprovodka a je to jakoby hodně na ní, jakože dobrovodka vytváří plán předávání, doprovází i u kontaktů, případně píše i třeba nějakou zprávu soudu doporučující, a tak dále.“*

Podle R6 je práce s pěstounskými rodinami na přechodnou dobu zaměřená především na právní podporu, edukaci ve smyslu, co se bude dál dít, jaký bude průběh přebírání dítěte, případně podpora v kontaktu s biologickou rodinou. Nejtěžší potíže řeší v psychické oblasti. *„Nějaká podpora případně psychologická, protože zejména ze začátku ti pěstouni, prostě když se mají pak od toho dítěte zase odpoutat, tak jim to může prostě přinášet určité problémy po psychické stránce, takže je potřeba podpořit je v tomhle směru.“*

Téma 3: Role doprovázejících organizací

Jedním z témat, v nichž nejsou pracovníci doprovázejících zcela jednotní, je téma jejich role při doprovázení pěstounských rodin. Pohybují se na škále mezi podpůrnou a kontrolní rolí a ukazuje, se, že velmi důležitou roli v tom hrají pravidla dané doprovázející organizace.

Respondentka R4 vnímá svou roli především jako podpůrnou. Vidí se jako přítelkyně, která přichází na návštěvu, popovídat si, nechce vyvolávat pocit kontroly. *„Vlastně to tak jako nastolím, že tam chodím si popovídat, užít pohodu, klid, zahrát si s dětma. A co teda asi dělám neprofesionálně, dávám příklady i ze svého života, aby viděli, že ty jejich starosti jsou vlastně úplně běžný, že se můžou stát komukoliv, nejenom jim jako pěstounům, takže jako role, no.“*

Například pracovnice R1 uvádí, že si toto téma musí často uspořádat. *„Ano, můj klient je pěstoun, neboť s ním mám sepsanou dohodu, ale vzhledem k ověření SPOD já teď budu pracovat v prospěch dítěte. I přes nějaký třeba odpor toho pěstouna, nebo přestože on má*

na to jinej pohled. “ Někdy je podle ní náročné vybalancovat, pro koho pracuje. Například když musí pěstounům říct něco nepříjemného, protože zájem dítěte je jinde, než vidí pěstoun. Připomíná, že individuální plán ochrany dítěte nedělá jen OSPOD, ale i doprovázející organizace připravuje plány, na kterých má rodina pracovat. Podle ní je její úlohou naplňovat dohodu, kterou má s pěstounem podepsanou a pokud se dítě necítí v rodině dobře, měla by být jednou s prvních, s kým to dítě začne sdílet. „A nebo to ani nebude sdílet, ale jako nějakou formou těch místních šetření a dalšími formami to prostě se nějak dozvíme nebo vytušíme a začneme se na to teda doptávat třeba cíleněji. Taky dbáme na to, abysme třeba s těma dětma během těch návštěv byli aspoň chvílku o samotě a tak dál. Vysvětlujem to tomu pěstounovi, že je to potřeba. “

Také respondentka R2 vidí spolupráci s pěstounskými rodinami na pomezí návštěvy a kontroly. I když je její prací pracovat s pěstouny a podporovat je, jsou situace, kdy se nevyhne zákonným povinnostem. *„Zároveň taky máme povinnost vlastně jako dohlížet a nějak jako kontrolovat. A sledovat to, zda se fakt všechno děje v zájmu toho dítěte, takže ta kontrolní složka je tam hodně důležitá a často si to musíme jako zvědomovat, protože to není jenom o tom být nápomocný tomu pěstounovi, ale být hlavně takovým jako nějakým ombudsmanem toho dítěte, který potřebuje nejvíc hájit ty zájmy svoje jakoby v tom systému.“* I přesto je pro ni stěžejní uplatňovat respektující přístup, podávat pomocnou ruku, nastavovat jasná pravidla.

Velmi ostrou hranici mezi podporou a kontrolou vnímá pracovnice R5. Podle ní je doprovázející pracovnice s rodinou v daleko užším kontaktu, než OSPOD. Ten vnímá jako kontrolu, zatímco doprovázejícího pracovníka jak opomoc a podporu. *„Prostě jo, já si myslím, že to tak jako má být, že to vlastně ten systém je takhle nastavený, že vlastně ten průvodce i z toho názvu jakoby vyplývá, je to průvodce. Doprovází mě tím pěstounstvím, stojí se mnou, mně po boku, prostě je tu. Pro mě je mi nápomocnej a tak zároveň samozřejmě je to nějaká jako prodloužená ruka toho státu, takže toho ospodu a má nějakou zákonnou povinnost prostě nahlásit nějaký jako případný nedostatky v péči, rizika, jo, a tak dále. Ale vlastně to není ten, co jsem jakoby přijde, z toho ospodu a zkontroluje prostě, jestli všechno funguje, běží, jak má a zase přijde za půl roku. Jo, je prostě daleko v užším a častějším kontaktům s tou rodinou.“* Podle ní je rolí doprovázejícího pracovníka jít cestou pěstounů, být jim po ruce, být jim oporou, sdílet s nimi radosti, starosti a být v roli průvodce. Být zdrojem informací, posouvat pěstouny

v jejich kompetencích a dovednostech, být jim k dispozici na začátku, kdy ještě ani nevědí, jaké služby přesně budou potřebovat, ale i na konci, kdy například mají dítě předávat. „Doprovodka je čistě služba prostě pro pěstouna, protože to je hrozně jako důležitá věc, kterou taky si hrozně dlouho strašně moc organizací definovalo a je to těžký. Ale kdo je klientem doprovodka? Prostě, kdo je klient, že jo? Klient je pěstoun, s tím mají sepsanou dohodu o doprovázení, prostě s tím mají tu smlouvu o spolupráci, dítě, to není klient tam v tu chvíli, že jo. Jako jejich činnost má být v zájmu dítěte, že jo, to je ten vyšší jako cíl, to dítě tam, že jo, aby to dítě bylo jako zabezpečený, v pořádku, mělo všechno, co potřebuje a tak dále. Ale klient je prostě pěstoun.“

Téma 4: Kompetence doprovázejících pracovníků

Kvalita doprovázení nesouvisí jen s metodami a technikami, které doprovázející pracovníci využívají, ale také s jejich vlastními kompetencemi. Přicházejí z různých oborů a je proto klíčové, jestli mají dovednosti, které pěstounské rodiny mohou ocenit. Například R1 uvádí, že jde o práci s celým rodinným systémem, která probíhá v přirozeném prostředí rodiny. Zmiňuje jako důležitost svou předchozí práci s rozvedenými rodinami a vidí určité podobnosti. „Protože ten vztah rozvedených rodičů je někdy dost podobný jako vztah pěstounů a biologických rodičů. No je tam často podobný napětí, vlastně kdy pěstouni někdy trochu zazlívají té biologické rodině, že se nestará tak, jak by mohla, jo, a biologické rodina zase jako často má pifku na pěstouny z různých důvodů, ať už je to to, že berou jako za to nějakou odměnu a nebo taky prostě to, že pečují o to dítě asi líp, než kdy by oni byli schopni vzhledem ke svému třeba původnímu rodinnému prostředí. Když jsou to příbuzenští pěstouni, tak jsou tam často nějaký jako spory dlouhodobé. Často biologická rodina má potíže s nějakou závislostí, což samozřejmě přináší nějaké omezení v té sociální oblasti.“

R4 vidí kompetence doprovázejících pracovníků především v praktických záležitostech, jako například orientovat se v různých formách řešení konkrétních problémů, vnímá v tomto smyslu svou roli především jako poradenskou. „Oni jsou kolikrát zoufalí a nevědí, co s tím, že jo, takže vlastně já tam přijdu jakoby ten prvek, kterej může pomoci a poradit. Ale tam si myslím, že asi tak jako končí moje práce.“

Také R6 vnímá kompetence doprovázejícího pracovníka víceméně prakticky. Měl by se orientovat v systému doprovázení i oblasti dávek. Měl by znát také dávky pro osoby se

zdravotním postižením. Dále zmiňuje měkké dovednosti jako empatii, vcítění do pěstouna, dítěte, prožívání jejich situace, schopnost naslouchat. Umět komunikovat s dalšími organizacemi, umět pracovat týmově, protože vnímá nutnost komunikace s dalšími odborníky.

R2 uvádí jako důležité kompetence znalost právního prostředí, ale i empatii a cit pro situaci pěstounských rodin. Důležité je podle ní nemít obavu vstupovat do situací, které jsou pro rodinu těžké a je důležité umět pracovat i s patologiemi, které se rodiny týkají. *„Takže práce s traumatem nebo práce s nějakým právě jako těžkým tématem v tý rodině mě přijde hodně důležitá a já jsem třeba ráda za to, že jsem fakt ve výcviku rodinně-terapeutickým. A že nějak jako na to prostě dokážu reagovat a s tou rodinou pracovat nejen poradensky, ale i terapeuticky, protože se právě často dostávám do jejich přirozeného prostředí, do přirozeného prostředí tý rodiny, do jejich jako domácnosti, a tam ty procesy samozřejmě běží jako jinak, že jo. Já tam pozoruju to přirozené prostředí. Můžu na to reagovat, na interakci, který se tam v tu chvíli udějou, tak je pro mě fakt jako dobrou výbavou to, že umím s těma rodinama pracovat i jako nejen poradensky, ale i terapeuticky.“*

R3 upozorňuje na tendenci pěstounských rodin manipulovat, a proto považuje za důležitou kompetenci udržovat si odstup a nadhled. Protože doprovázející pracovník musí umět komunikovat i s dalšími institucemi, zmiňuje také komunikační dovednosti a schopnost se prosadit. Nevnímá svou práci jako intervenci v daném okamžiku, ale myslí i do budoucna. *„Potřebuji to, že po několika letech potřebuju s sebou vzít nějaký tandem, kterej mám, aby se tam koukl i někdo jinej a řekl mně, jako jestli už nejsem mimo někde.“*

R5 uvádí celou řadu kompetencí, kterou doprovázející pracovníci potřebují. Patří k nim sociální cítění, empatie, komunikační dovednosti, například potřebné při komunikaci s úřady. Podle ní je například důležité, aby nešli při kontaktu do agrese vůči pracovníkovi OSPOD. Podle ní jsou někdy vedeni managementem organizace manipulováni do role odboráře, který musí proti OSPODu věci prosazovat, měnit, případně si stěžovat. Za důležitý považuje také zájem o lidi a jejich příběhy. *„Prostě chtít s nima bejt, mít zájem o lidi obecně prostě a o příběhy jejich jako životní a jiný no a prostě jít s nima tou jako cestou vlastně a moct to pozorovat. Tak jako tady nějaká trochu jako zvědavost, ale pak jako zdravá.“*

Podle R5 patří mezi důležité kompetence doprovázejících pracovníků také schopnost stanovit si hranice spolupráce s pěstounskou rodinou. Například v oblasti soukromí si můžou stanovit, co je jejich soukromá záležitost a co jsou ochotní sdílet. Podle respondentky R5 by také měli přemýšlet nad tím, jakou mají pracovní dobu a jaké mají a chtějí nabízet možnosti. Na druhou stranu vnímá v této práci potřebu určité reciprocity. *„Takže ty hranice tam rozhodně jsou, nebo prostě nebudete mi volat jako každý den večer, abysme si popovídali, když vy jste v krizi, protože od toho já tady jako taky nejsem. Nejsem krizový intervent, tady od toho máte jako linky, kam se třeba dá zavolat telefonem. Takže s hranicemi se jako rozhodně pracuje jako velmi, ale jako ta práce s hranicema je přece vždycky strašně individuální, protože každý pracovník má jinak nastavené hranice a je ochotnej je jinak povolit. Mám prostě kolegyně, který jako fakt neřeknou o sobě vůbec nic, prostě jako vůbec. Já si třeba osobně myslím, že je fajn bejt lidskej k tomu člověku, já chci vědět o něm jeho informace, jeho příběh, tak já mu za to musím něco jako na oplátku v uvozovkách dát, takže si myslím, že jako není nic špatného na tom, když prostě rodina pěstounská, kterou doprovázím, taky něco o mně třeba ví.“*

Téma 5: Spolupráce s dalšími odborníky

Práce doprovázejících pracovníků je typická tím, že nejde jen o práci doprovázejícího s pěstounskými pracovníky, ale jde především o týmovou spolupráci. Je nutná dobrá kooperace v rámci organizace, ale i spolupráce s dalšími odborníky.

Například R1 v této souvislosti zmiňuje klíčovou spolupráci s OSPOD. Mezi další odborníky patří psychoterapeuti, dětská psychologka, mediátor a za důležité považuje i sociální poradenství poskytované samotnými klíčovými pracovníky.

Respondentka R2 také vnímá jako klíčovou spolupráci s OSPODem, a to i proto, že často dítě spadá pod jeden OSPOD, pěstoun ale bydlí jinde, a tak považuje za důležitější OSPOD dítěte, který je zodpovědný za příběh dítěte. *„Ten je zodpovědný za to, kam se to bude posouvat a jakým směrem to půjde. Takže tam se snažím kontaktovat vždycky na nějakým začátku spolupráce, abychom o sobě věděli, abychom znali ty plány. My ze zákona jim vlastně musíme, protože spolupracujeme na ipodu, individuálním plánu ochrany dítěte, takže to je vlastně nutnost s OSPODy spolupracovat.“* Dále uvádí spolupráci se soudy, které do života pěstounských rodin vstupují, s psychology a psychoterapeuty, a to jak pro pěstouna, tak pro dítě. Uvádí také spolupráci se školami,

speciálními pedagogy, ale také zdravotnickými zařízeními, například neurology, psychology a psychiatry.

Pracovnice R4 se dotýká ve spolupráci s dalšími organizacemi především praktických témat. Kromě spolupráce s rodinnými terapeuty a školami uvádí spolupráci se sociálním odborem, Českou správou sociálního zabezpečení a exekutory. Tedy v oblastech, ve kterých sociální pracovník nemusí mít takové znalosti, které mohou být pro pěstounské rodiny potřebné.

Při poskytování služeb pro pěstouny hrají důležitou roli i externisté a dobrovolníci. Respondentka R5 v této souvislosti uvádí například studenty či externí psychology. *„Třeba na odlehčení, a to si myslím, že jako varianta se hodně využívali právě externisté různí jako, buď na dohodu o provedení práce a nebo i vyloženě dobrovolnická jako činnost. Studenti různí. A tak co prostě nám pomáhali vždycky. Když byla velká akce, tak s náma jeli prostě já nevím 5 studentů z psychologie, sociální práce a prostě jako nevím, měli jsme společně akci, takže určitě tam to doplnění téma externistama, dobrovolníkama, je jako užitečný a přínosný. No a to samé si myslím, že se jakoby dá celkem dobře, nikdy jsme neměli psychologa, který by jako vyloženě mohl fakt jako dát prostě jako diagnózu jo nějakou, takže to se dělalo třeba externě, když bylo fakt potřeba, že jako chtěli po klientovi někde někdo psychologické vyšetření. No tak se prostě zajistil externí psycholog.“*

Podle R3 je důležitá spolupráce také v rámci doprovázející organizace. V této souvislosti uvádí například metodika, který jí poradí ve chvíli, kdy se v nějakém tématu necítí jistá. Podobná je pro ni spolupráce s právníčkou, se kterou organizace spolupracuje. *„Dobrý je, že někdy, když jako fakt nevím a jakože i tu odpovědnost ze mě sundá, jo, že to přebere na sebe a začne to řešit on třeba s právníčkou a vlastně už tu komunikaci potom vyřizuje on a mně už jako z toho dá nějaký výsledek.“*

Téma 6: Témata pěstounských rodin

Práci sociálních pracovníků, kteří doprovázejí pěstounské rodiny, ovlivňují především témata, která pěstounské rodiny skutečně řeší. Níže v podkapitolách jsou uvedena témata, která pracovníci sami uvádějí.

Role pěstounů

Jedním z témat, která doprovázející pracovníci uvádějí, je role pěstounů. Například respondentka R1 popisuje důležitost rozhovoru. Vysvětluje svou zákonnou povinnost to, v čem může být její role pro něj matoucí. Sice podepisovala dohodu s ním, ale musí zároveň sledovat zájem dítěte.

R4 upozorňuje na důležité téma stanovení hranic. Pěstouni s tím často mívají problémy z různých důvodů. *„Když jde o biologický pěstouny, tak vlastně mají k těm svým dětem takovej vztah, že jim neumějí říct ne. Většinou to neuměj, že jo. No a sami hledají tu hranici, kde jako ještě jo a kde už ne a když ji najdou, tak stejně ji neumí dodržet. Tak oni to třeba i vědí. Ale nedodržují to.“*

Také pracovnice R2 považuje téma hranic za důležité. Pěstounští rodiče podle ní někdy mají problém svou roli vybalancovat. *„Nastavovat nějaký prostě jasné hranice toho, co je náhradní rodič a co prostě už jako je za hranou a co tam jako patří a nepatří.“*

Hranice pěstounů

Jedním z témat, které doprovázející pracovníci s pěstouny řeší, jsou hranice. Podle R1 to souvisí často s primárním nastavením a motivacemi pěstounů. *„Někdy, jak oni jsou takoví dobrosrdeční, jo, tak mám dojem, že je potřeba je trošku hlídat v nějakých hranicích, že mají trošku tendence, jak jsou takový jako všeobjímající, proto taky jako pomáhají těm dětem, že jo, tak mají tendence někdy jako do té pomoci skákat až příliš, jakože třeba mají tendence ještě pomáhat velmi biologické rodině a tak.“*

Spolupráce s biologickou rodinou

Klíčovým tématem se ukazuje také spolupráce s biologickou rodinou dítěte. Je komplikovaná jak pro pěstouny, tak pro jejich doprovázející pracovníky. Podle respondentky R1 například při příbuzenském pěstounství mezi pěstounskou rodinou a biologickou rodinou panuje zřejmé napětí. *„Zazlívají té biologické rodině, že se nestará tak, jak by mohla, jo, a biologické rodina zase jako často má pifku na pěstouny z různých důvodů, ať už je to to, že berou jako za to nějakou odměnu a nebo taky prostě to, že pečují o to dítě asi líp, než kdy by oni byli schopni vzhledem ke svému třeba původnímu rodinnému prostředí. Když jsou to příbuzenští pěstouni, tak jsou tam často nějaký jako spory dlouhodobé.“*

Nejde ale jen o kontakt s biologickou rodinou, ale i o zpracování vztahů a minulosti rodiny. Podle respondentky R5 je pro dítě důležité vyřešit si s rodinou vztahy i vzhledem k tomu, co s ní zažilo, pochopit, co se stalo. A to nejen proto, co prožívá dítě samotné, ale i proto, jak se v příběhu zrcadlí rodinné vztahy pěstounů a jejich výchovy dítěte, které přivedlo jejich dítě do příbuzenské pěstounské péče. „*Nejenom že dítě si zpracovává, co ono zažilo s matkou, ale prostě i to, že ta moje dcera je hrozná, ona jako léta fetuje, já jsem ji musela vyhodit a teď tam je spousta jako emoci, že jo, oni na jednu stranu jsou prostě hrozně jako naštvaní na ně, že jo, protože prostě jako selhali, nefungovali, fetujou, kradou, jsou v kriminále, nevím co prostě dalšího, no, ale zároveň jsou to furt jejich děti, takže je mají hrozně rádi, je jim to líto. Chtěli by jim pomoci, aby to bylo normální, takový to kéž by bylo, kdyby to bylo, kdyby bylo bejvalo tohle a támhleto.*“

Podle pracovnice R6 se především u příbuzenských pěstounských pěstounů řeší konflikty s biologickou rodinou dítěte. „*U té příbuzenské pěstounské péče, tam se často řeší třeba konflikty, často ty děti chodí do rodin biologických, že jo, zejména k prarodičům, kde prostě jsou ty konflikty mezi těma pěstouny a mezi rodiči, takže často se tam řeší ty problémy mezi nimi. A aby se ty problémy nepřenášely na ty děti.*“

Výchovné a vzdělávací problémy

Důležitým tématem u pěstounských dětí bývají výchovné nebo vzdělávací problémy. V takových situacích sahají pracovníci často k doporučení vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. Podle pracovnice R1 se to týká zejména práce s dospívajícími. „*Dochází k nějakému ne úplně standardnímu chování vzhledem k té jejich minulosti. Ať už je to chybějící primární pečovatelský někdy na začátku, a častý téma je teda taky školní úspěšnost, jo, protože děti v náhradní rodinné péči mají dost často nějaký vzdělávací omezení.*“

Pracovnice R3 se setkává s problémy ve školách. Jde podle ní nejčastěji o agresivitu dítěte směrem ke spolužákům. „*A pak jako různý vyrušování jako, nerespektování pravidel, drzost na učitele, ale u těch menších dětí to bývá většinou agresivita. Nejčastěji se spolužákama.*“ V této souvislosti upozorňuje na tendenci dětí v náhradní rodinné péči ke kontrolujícímu chování. Dítě si tak podle ní ventiluje svou minulost, kterou nemělo pod kontrolou a potřebuje se v ní lépe vyznat.

Pracovnice R4 vidí souvislost mezi výchovou pěstounských dětí v původní rodině a vzdělávacími problémy u pěstounských dětí. *„Asi je to možná z toho dětství, že se jim nedostávalo vlastně těch správných impulzů. Jako víš, že je nějaká povinnost, úkol, co je důležité, co není důležité, takže toto vlastně u nich neexistovalo. A jak to nemají vlastně z toho raného dětství v sobě, tak potom se to těžko dohání. Že je to vlastně takový zpoždění v těch věcech. On vlastně ten kluk neví, že musí chodit povinně do školy, když vlastně když byl s mámou, tak nemusel, že jo. Tak jako kde je ten problém? Mámě nevadilo, že se neučila, neměl jedničky, tak proč jako teď musí.“*

Specifickým tématem jsou útky dětí z pěstounské rodiny. Podle pracovnice R3 je v takovém případě pro pěstouna obtížné orientovat se mezi názory OSPODu a doprovázející organizace. Ona sama doporučuje dát na vlastní intuici a znalost dítěte.

Výchovný reparát

Především u pěstounských rodin příbuzenských se objevuje souvislost mezi řešením současných situací dítěte a zkušenostmi pěstounů z minulosti. R1 upozorňuje na téma, které nazývá jakýmsi reparátem. Nechtějí opakovat stejné chyby, které udělali v předchozí výchově, a tak mohou sahat k opačnému extrému. *„Tak to jako zase přeženou na druhou stranu, jo, takže zatímco mám dojem u jedné rodiny, že v případě svých dětí měly příliš pevně nastavené hranice, že se tam jako vlastně nedalo dýchat, a to vystřelilo to dítě z té rodiny směrem k nějakým omamným a psychotropním látkám a takovéhlemu životu, že není teda schopný pečovat o svoje dítě, tak tam se to jako překlátilo a teď mám pocit, že tomu vnoučeti jako ty limity jako vůbec nedávají, naopak, jako jsou velmi pečující a zahrnující věcnýma daroma, a tak to jim reflektují.“* Tuto variantu ale R1 považuje za tu snadnější, protože v tomto případě pomáhá nastavení zrcadla. Za horší považuje variantu, kdy rodiče nenahlédnou na toto téma a nevhodné vzorce opakuji. Nemají dojem, že jejich výchova přispěla k tomu, že jejich dítě není schopné pečovat o svého potomka.

Stav dítěte

Jedním z témat, která s pěstounskými rodinami doprovázející pracovníci řeší, je stav dítěte. A to jak ve smyslu zdravotním, tak ve smyslu psychickém. R2 uvádí zdravotní stav a péči o dítě. V tomto je práce s pěstouny velmi rozmanitá podle toho, jaké téma se

ukazuje jako aktuální. R2 upozorňuje například na biologické obtíže dětí. Řada pěstunek se podle ní například musela vyrovnat s abstinenčními příznaky dětí.

Přechody dětí

Velmi důležitým tématem, které pěstounští rodiče s doprovodnou organizací řeší je to, odkud dítě přichází a kam půjde. Týká se to především pěstounů na přechodnou dobu. Například R2 se snaží pracovat s tím, aby přechodní pěstouni dokázali správně předat dítě tam, kam rozhodne soud. *„Já jsem ten, kterej tam jako přináší všechny možnosti, jo, i když prostě třeba dopředu to vypadá, že to bude pohodová prácička. A že děťátko půjde do osvojení, tak ale já tam vnáším trošku takový jako často pochybnosti jako heleďte se, může to dopadnout i jinak. Můžete se objevit prostě biologický rodič druhéj, kterej prostě najednou si to rozmyslí a všechno bude jinak. A takže jako fakt se tam snažím podle tý situace vnášet i jiný možnosti, aby ten pěstoun byl připravenej na to, že to nemusí bejt tak hladký a že to nepůjde tak jednoduše.“*

Citová vazba

V náhradní rodičovské péči se ukazuje jako důležité téma také citová vazba, a to napříč jednotlivými typy pěstounské péče. Ať už jde o přechodné, nebo dlouhodobé pěstouny. Podle respondentky R2 je téma přenášení citové vazby například u přechodných pěstounů téma, které je důležité jak na začátku při přebírání dítěte, tak na konci při jeho předávání. *„Pokud dítě jede do nového prostředí, tak tam hodně pracujeme na tom, jak naplánovat ten proces, aby to bylo pro to dítě samozřejmě to nejlepší, jak se dát do souladu s tou novou rodinou, jak navázat ten kontakt, aby prostě se v tom všichni cítili dobře, aby tam nebylo nějaké pnutí, aby se došlo k tomu souladu, protože to je nejdůležitější v tom procesu, překlápění citový vazby, aby ty dospěláci byli v souladu.“*

Soužití pěstounských a biologických dětí

Podle doprovázejících pracovníků je důležité mít neustále na paměti, že tato práce není jen doprovázení pěstounů, ale práce s celým rodinným systémem. Podle pracovnice R4 v tom hraje významnou roli věk dětí. Často se totiž mezi biologickými a pěstounskými dětmi objevuje sourozenecká rivalita. Ale i rivalita vyplývající z rozdílného postavení biologického a pěstounského dítěte. *„Ono u těch malých dětí fungují dobře pohádky, příběhy, příměry, takový jako že si s nimi promluvíš. Kniha života je třeba úžasná. Že mi*

napišou oba dva, co se jim v rodině nelíbí a pak s tím pracovat jako. Nebo jestli to je takový jako jenom že máma tě má radši, než mě, protože se ti víc věnuje, tak zase vysvětlit, jakože čím to dítě muselo projít a že to nemá jednoduché a že se to srovná, takže to spíš je to opravdu o tom, jako si ty děti vzít, povídat si s nimi a tak, no. V pubertálním věku už je to trochu horší, protože tam oni už mají ten svůj názor, že. Tak jak to slyším, tak věnovat se tomu jejich příběhu a pokusit se ten příběh zprostředkovat tomu druhému dítěti. Oboustranně. Aby to jako i to dítě svěřený vědělo, jak se cítí to biologický, že vlastně bylo středobodem a teď není, že jo.“

Psychické zpracování převzetí a předání dítěte

Především u přechodných pěstounů se kromě technického a právního zajištění převzetí dítěte objevují psychologická témata jako nejistota. Často podle R5 nevědí, odkud jejich dítě pochází, jaká byla jeho historie. *„Takže prostě tam jako je obrovská práce s nejistotou jako ve smyslu: prostě to tady je takhle, prostě ta nejistota je a musíme se s tím naučit fungovat prostě. No a pak po předání samozřejmě nějaký zpracování té péče a toho příběhu, jo, jakoby zdravý uzavření a ukončení toho, aby se mohl připravit ten pěstoun vlastně na přijetí zase jiného dítěte do péče na delší dobu.“*

Toto téma vnímá jako důležité i pracovnice R6. Podle ní je u přechodných pěstounů doprovodná práce zaměřená především na právní podporu a vysvětlení dalších kroků, které budou při převzetí dítěte následovat. Za důležitou ale považuje i psychologickou podporu. A aby mohli být pro převzaté děti v klidu, podporuje je doprovodná organizace i v kontaktu s biologickou rodinou. *„Protože zejména ze začátku ti pěstouni, prostě když se mají pak od toho dítěte zase odpoutat, tak jim to může prostě přinášet určité problémy po psychické stránce, takže je potřeba podpořit je v tomhle směru. Samozřejmě, hodně tam u těch pěstounů přechodných je taky podpora ve spolupráci s biologickou rodinou, zejména s rodičema. Takže pracujeme i s rodiči. Zprostředkováváme asistované kontakty s rodiči. V tomhle to hodně ti pěstouni oceňují, když můžou mít podporu v těch asistovaných kontaktech s rodiči, protože ne vždycky ty kontakty jsou nebo probíhají prostě v poklidu.“*

Adaptační proces

Podle R5 je důležitým tématem také adaptační proces. Na počátku vnímá jako důležité vyšetření attachmentu a práci na citové vazbě. *„Takže fakt jakoby učí ty lidi, nebo i je*

vedou k tomu jako zpracovávajíte knihu života, je potřeba, abyste je dosycovali prostě danou potřebu dítěte, takže tyhle ty témata tam jsou prostě nejčastější. No a případně jakoby kontakty nebo vazby na tu biologickou rodinu.“

Téma 7: Metody sociální práce s pěstounskými rodinami

V rámci jednotlivých témat, která doprovázející pracovníci s pěstounskými rodinami řeší, jsem se dotazoval i na metody práce, které využívají. Zajímaly mě především praktické zkušenosti a způsob, jak tyto metody využívají jednotliví pracovníci. Ukazuje se totiž, že v metodách jsou často jednotní, ale dodávají jim svou vlastní osobitost.

Vysvětlování role doprovodné organizace

Jako klíčová se pro navázání kvalitní spolupráce pěstounské rodiny a doprovázející organizace ukazuje důvěra. S ní souvisí dobré pochopení role doprovázejícího. Pro pěstouny někdy není snadné zorientovat se v rolích jednotlivých institucí, s nimiž musí spolupracovat. Pracovnice R1 proto už od počátku spolupráce využívá edukativní rozhovor. *„Vysvětluju svojí roli, vysvětluju jako tu zákonnou mojí nějakou povinnost, která na mě padá, a i to, že to může být pro toho pěstouna matoucí, když s ním jsem podepisovala tu dohodu a tam jsou ty jednotlivé body, ale já musím taky koukat na ten zájem dítěte, nejenom OSPOD, ale i já jako doprovodka.“*

Podle pracovnice R3 je důležitou metodou práce být krok za pěstounem. I když s nimi někdy nesouhlasí, snaží se je podporovat v tom co chtějí oni, ale zároveň nevyvíjí přílišný tlak. *„Jakože když vidím něco, že by se dalo změnit, tak jako na tom samozřejmě pomalu pracuji pomalu. Opakuji, vysvětluji, ale ne jakože tlačit se do ničeho nedají, že jo. To oni by potom se jakože zablokovali a nešlo by to stejně.“* V souvislosti s tím zmiňuje jako důležité mapování a další dotazování. Je důležité mluvit s pěstouny o jejich strážích, o tom, čeho se bojí, co mají za problém, co by chtěli jinak, co to dělá s nimi. V této souvislosti vnímá metodu být krok za nimi především jako respektování jejich tempa a současných limitů.

Navazování důvěry

Náhradní rodičovství se od běžného liší především v tom, že v případě pěstounské péče nemá pěstoun stejná práva jako biologický rodič, nerozhoduje sám, je nucený spolupracovat s dalšími institucemi. Zároveň se dostává se svěřenými dětmi do různě

složitých situací vyplývajících z minulosti a situace dítěte a často s nimi potřebuje poradit. V tom by měla být oporou doprovázející organizace. Přesto není podle pracovníků snadné navázat důvěrný vztah. Jde o jednu z klíčových metod práce sociálního pracovníka, zároveň ale jednu z těch, které jsou nejvíce závislé na osobnosti pracovníka, ne na technikách.

Respondentce R1 se osvědčuje vytvářet pocit bezpečí, oceňovat, dávat najevo, že pěstouni na své starosti nejsou sami. Zmiňuje také osobní angažovanost a zprostředkování dalších služeb, které pěstouni potřebují, například psychoterapii. Jako účinná se ukazují také výjezdní setkání, která organizace pořádá, kde mají pěstounské rodiny možnost sdílet a neopírat se tak jen o svého klíčového pracovníka. *„Většinou je to hodně o tom jako vztahu, že oni zjistí, že třeba máme ten vztah pěkně s tím dítětem a že vlastně je nehodnotíme a že máme ten vztah nějaký jako i s nima. Tak o to vlastně jako najednou začnou stát - být s náma, jezdit s námi třeba i na ty vzdělávací výjezdy. Vlastně jako snažíme se vytvořit takovou komunitu, jo, kde není ten focus jenom na to vzdělávání jako takové, ale taky na to sdílení, jo, což strašně moc funguje v týhle skupině.“* Jako účinné se jí ukazuje také otevření karet v tom, kdo je a proč přichází, co je jejím úkolem. Při sepisování dohody probírá s pěstouny jednotlivé body podrobně a opět připojí i informaci, jakou úlohu v těchto cílech hraje ona.

Pracovnice R1 také uvádí jeden specifický případ, kdy se velmi těžko navazovala důvěra. Šlo o rodinu, která měla největší odstup ze všech, které zažila a její hypotézou je, že šlo o takzvanou skrytou adopci. Podle ní to přináší zmatení rolí a chaos do spolupráce.

Podle pracovnice R2 v tématu hraje podstatnou roli osobnost klíčového pracovníka. To, s jakým nastavením do rodiny přichází a také jeho autentičnost, přirozenost. Důležitý je respekt k tomu, že ho pěstouni pouštějí do své domácnosti, jde o jejich prostor a pracovník nemá hodnotit, jak mají uklizeno, navařeno, úkolem pracovníka je monitorovat. *„Jdu vlastně okouknout, jako jak se tam všichni mají, jak se tam komu daří a co tam kdo dělá, nedělá a tak, s nějakým jako fakt zájmem prostě. Myslím si, že to je to, co oni taky i potřebujou, že tam někdo vstupuje s nějakým zájmem o ně, že tam někdo jde si je taky poslechnout, co vlastně mají za trápení, jak se jim tam společně žije, co to přináší za nějaký změny a komplikace a taky i radosti.“*

Pracovníci R3 se dři navazování důvěry vyplácí být krok za pěstouny a nemít přehnaná očekávání. Minimálně půl roku při frekvenci dvouměsíčních návštěv jde podle ní opravdu jen o povídání. Někdy je podle ní užitečné pustit o sobě informace, které je ochotná sdílet, například o svých 3 dětech a o tom, co jí ve výchově šlo a co se nedařilo, aby pěstouni věděli, že jsou v pořádku a v každé rodině se vyskytují problémy a nemusí to znamenat, že něco dělají špatně. Tedy zpočátku na nic netlačit, jezdit si popovídat na kafe a být tam za člověka, ne za pracovníka doprovázející organizace. *„Od začátku na nic netlačit a nic jakoby neřešit. Jo a jenom ptát se jich jako co ode mě potřebují a nebo jestli vůbec něco jako ode mě potřebují. Oni říkají, že ne. Vlastně jak si potom povídáme, tak ono to postupně začne vyplouvat na povrch a někdy to trvá fakt jako dlouho.“*

Podle pracovnice R4 je při navazování důvěry důležitou metodou normalizace. Pěstoun potřebuje pochopit, že se nijak nevymyká a podobné starosti jako on zažívají i další rodiny. V této souvislosti je ochotná vystupovat jako přítelkyně, chodit si s nimi popovídat, užít si jejich rodinnou pohodu, klid, pohrát si s dětmi a sdílet i příklady z vlastního rodinného života. Užitečná je podle ní o podpora. *„A pěstounka je v klidu, že sedím vedle ní. A stačí jí to, takže i jako morální podporu tam jezdím dělat kolikrát.“* Pracovnice také upozorňuje na to, že důvěra se snáze získá, než udrží, a proto považuje za důležité ukázat, jakým člověkem je. Snažit se pěstounům pomáhat v tom, co potřebují a ukazovat, že je normální člověk, ne kontrola.

Podle pracovnice R5 je důležité mít navázaný s pěstouny důvěrný přátelský, trochu kamarádský vztah. Za základ spolupráce považuje důvěru a provázení pěstounů jejich vlastním příběhem. Splynout s prostředím rodiny, netlačit, zapadnout do rodiny. Zalíbit se také lidsky. *„To se mi zdá, že oni hodně oceňují, že vlastně hodně říkají. Třeba mně říkali, že jako jsou rádi, že nejsem jako nějaká jako paragrafová úřednice jako na ospodu, ale že prostě jako se se mnou dá normálně bavit a že můžou přede mnou říct jako sprostý slovo a že jsou na něco nasraný a podobně a že se z toho jako nehrouím, že prostě seš jako lidskej, no, že jako nebejt tam, prostě jako dámička, co jako se před ní nesmí jako nic říct.“* Je proto podle ní důležité nechat rodině čas, seznamovat se, nevytahovat hned techniky a teprve postupně mapovat situaci rodiny, rodokmen a vytvářet vztahovou mapu. A především dávat najevo, že pracovníka příběhy rodiny zajímají, že jsou na ně zvědaví.

Výchovné problémy a problémy ve vzdělávání

V rámci tohoto tématu se podle pracovnice R1 projevují odlišnosti v typu pěstounské péče. Například příbuzenští pěstouni jsou velmi často prarodiče dětí, kteří se už neorientují v současných požadavcích škol a například nejsou natolik technicky zdatní. Ubývá také sil se s dětmi učit. Proto její organizace nabízí dětem doučování a například i pomoc v komunikaci se školou. *„Kdy třeba v covidu jsme to hodně řešili ve chvíli, kdy ty příbuzenští pěstouni byli v seniorním věku, nějak nebyli moc schopní zajistit tu komunikaci se školou, protože paní učitelky komunikovaly třeba emailem a oni žádné email nemaj, že jo. Tak si tam chodili jednou za týden vyzvednout teda nějaké úkoly a bylo to pro ně vlastně strašně náročný. Tak ve chvíli, kdy my jsme začli s tou školou komunikovat, vlastně s nima, jo, že třeba emaily šly na nás, my jsme jim to jako vytiskli a tak, nebo potom v té druhé fázi, kdy se vzdělávalo online, tak jsme jim pomohli. Oni si zajistili třeba pouze wifi, ale my jsme jim pomohli zajistit nějaký starší vyřazený počítače, funkční, a taky člověka, který tam přijde a nějak jim to tam jako zprovozní, protože technicky to pro ně bylo vlastně strašně těžké.“*

Jako další užitečnou metodu zmiňuje R1 výchovné poradenství. Především u dospívajících dětí v pěstounské péči dochází podle ní často k nestandardnímu chování souvisejícímu s minulostí dítěte. Častým tématem je také školní úspěšnost. Zde často doporučuje vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně a edukuje pěstouny i v tom, že je potřeba zvolit jiné přístupy k učení, než byli zvyklí u biologických dětí. Například upozornit, že dítě může mít jiné vzdělávací potřeby. Díky tomu pak často ubývá tlaku a konfliktů. Další metodou práce je zprostředkování trojstranné schůzky se školou, která může pomoci v dohodě, jak s dítětem bude pracovat jak pěstoun, tak škola.

V případě výchovných problémů využívá R1 i metodu dohody o chování, kterou zavádí do individuálního plánu a při pravidelných návštěvách mapuje, jak se situace mění. V dohodě jsou například témata jako abstinence, dodržování limitů, pravidla v domácnosti. *„Většinou teda najdem nějaký zdroj u těch pěstounů, že to, co jako vlastně oni vysílají, tak ani se nedivíme tomu, že teda potom dochází k tomu chování toho dítěte, ať už jsou to třeba nějaké konflikty a nebo, jak říkám, tak pro přílišnou péči jako, nějaká vlastně, jako vo tom, že ty děti si třeba neuklízejí po sobě. Čili potřebujou na sobě pracovat zase všichni v tom systému, včetně rodičů, kteří jednak mají nastavit hranice,*

jednak možná si nezpůsobovat to, že dítě nemá vlastně ani důvod uklízet. “ V případě, že dodržování dohod selhává, osvědčuje se jí i spolupráce s kolegou mužem, který v organizaci poskytuje odborné sociální poradenství a dohodu pak rodiny přicházejí sepsat k němu. Podle R1 takové dohodě kolega dodá mužský element, který především v rodinách příbuzenských pěstounů často chybí.

Specifickou skupinou jsou podle R1 pěstouni, kteří nemají předchozí zkušenost s výchovou dítěte. Zde kromě poradenství a edukace považuje za důležitou i podporu. *„Tam je to nejčastější jako nějaký ujištění, že je skvělé, že jako se na to vlastně ptají vůbec, taky ujištění, nějaký jako usazení jo, že to jak to dělají je v pořádku a to, že třeba dítě, já nevím, naposledy řešili, má ještě ve 2 a půl letech jako pleny, takže to taky může být v pořádku a nejčastější vlastně metoda fakt, kterou využívám, je nějaká podpora toho, že tak jak to dělají, tak to dělají dobře, popřípadě doporučení ještě nějakých jako dalších věcí, co můžou zkusit.“*

Pracovnice R3 považuje za dobrou metodu práce s výchovnými a vzdělávacími problémy případovou konferenci. Například může jít o setkání na OSPODu, kde mohou učitelky popsat své potíže, je možné dát prostor všem stranám, jak škole, tak pěstounské rodině, a hledat společně dobré řešení. Další metodou je asistovaná návštěva školy a v nejzazším případě může být řešením i změna školy.

Jedním z důležitých témat v rámci výchovných problémů jsou podle pracovnice R3 útky z domova. V tomto případě je podle ní velmi důležité vést rozhovory jak s pěstounem, tak s dítětem a cílem rozhovorů by mělo být zmapovat situaci a ideálně přijít i na důvody, proč dítě tuto cestu volí. Jako příklad uvádí útky 15letého syna pěstouna, u kterého se jako důvod ukázalo přetěžování nároky na školní výsledky. *„Děcko prostě začalo ve škole selhávat, pěstoun ho začal doučovat a všechno se začalo točit kolem školy. Úplně celý život. No a kluka už to asi přestalo bavit. Už to na něj bylo moc, tak prostě začal z domu mizet. No a teď to máme nějak vyřešit, no.“* V souvislosti s tímto konkrétním příkladem zvolila doporučení spolupráce s Střediskem výchovné péče, které nespadá pod ministerstvo školství a spolupráci s terapeutem.

Práce s celým rodinným systémem

Pracovnice R1 považuje za velmi důležité nezapomínat dávat prostor všem a vytvářet při své práci pocit bezpečí. Často volí edukaci v tématu setkání s dítětem, které nemá běžnou minulosti. Jde o dítě, které podle ní zažilo něco nestandardního a je potřeba s ním tato témata zpracovávat a také mapovat potřeby dítěte včetně toho, nakolik jsou naplněné. Za klíčovou metodu považuje také vytváření prostoru a stranění všem.

I když úkolem doprovázející organizace není pracovat s biologickou rodinou dítěte, stejně je v tématech přítomná. Podle R1 zde totiž hrají významnou roli narušené vztahy pěstouna s biologickými dětmi, od nichž pěstounské dítě přichází a je důležité si tyto vztahy vnitřně zpracovat. Jedním z důležitých témat tak je náhled na svou vlastní výchovu. Pěstouni často nenahlédnou na to, že opakují stejné vzorce a že svou výchovou k současnému stavu sami přispěli. Druhým tématem je opačný problém, snaha o reparát. *„Tak to jako zase přeženou na druhou stranu, jo, takže zatímco mám dojem u jedné rodiny, že v případě svých dětí měly příliš pevně nastavené hranice, že se tam jako vlastně nedalo dýchat, a to vystřelilo to dítě z té rodiny směrem k nějakým omamným a psychotropním látkám a takovéhlemu životu, že není teda schopný pečovat o svoje dítě, tak tam se to jako překlátilo a teď mám pocit, že tomu vnoučeti jako ty limity jako vůbec nedávají, naopak, jako jsou velmi pečující a zahrnující věcnýma darama, a tak to jim reflektují.“* V tomto tématu se jí jako účinná jeví metoda reflexe. Reflektuje, co vidí a snaží se, aby své výchovné vzorce lépe pochopili. Zároveň se tématu věnuje při zpracovávání individuálního plánu a snaží se ovlivňovat jejich cíle tak, aby se situace zlepšila.

Důležitou metodou je podle R1 oceňování. Za důležité považuje, aby při jejich návštěvách byli přítomní i ostatní členové rodiny. Nezaměřuje se jen na dítě, ale na fungování rodiny jako celku. Klíčová je také práce s biologickými dětmi pěstounů. *„Málokdy se dítě ve škole, ve třídě, potká s dalším dítětem, který vyrůstá v pěstounské rodině, anebo, který vyrůstá v rodině, která poskytuje pěstounskou péči vlastně tomu dalšímu dítěti, takže mají možnost vlastně jako spolu sdílet.“* Kromě toho R1 dbá na to, aby rodinu nenavštěvovala příliš často a zbytečně nenarušovala jejich soukromí, některá setkání proto plánuje i v prostorách doprovázející organizace.

Podle pracovnice R2 by pracovník měl vystupovat co nejvíce autenticky a nehodnotit domácnost, ale monitorovat. „Říkám jim, že je pro mě jako důležitý, abych viděla všechny, protože je pro mě důležitý fakt vidět všechny v té rodině, jak tam spolu prostě fungují, jak spolu komunikují a jak na sebe reagují, abych si z toho jako mohla já vypožorovat, jaký tam jsou procesy, jaký tam jsou vztahy v té rodině a ty vztahy. To je vlastně to nejdůležitější, co mě jako zajímá. A protože předpokládám, že práce s jednotlivými členy rodiny se liší a může se to lišit i podle toho, co vypožoruješ právě o těch vztazích. Tím, že jsem jako zaměřením rodinná, mě baví pracovat s celou rodinou a mám to tak jako rodinně terapeuticky, tak já jsem ráda, když se sejdou všichni, když si máme možnost si tam všichni sednout u jednoho stolu prostě a fakt si jako všichni popovídat. A právě při tom jako pozorovat je, fakt jako hodně vnáším takový to dotazování jo.“ V tomto smyslu považuje za důležité metody práce pozorování, dotazování, a také práci s biologickými dětmi. Právě je totiž významně ovlivňuje péče o svěřené dítě, které mívá často i jiná pravidla. Podle nich důležitou metodu sociální práce umožňuje i pořádání táborů pro děti z pěstounských rodin. Jsou na nich bez pěstounů, rozptýlí se, otevrou a je možné s nimi otvírat témata, která ve svém domácím prostředí nezmíní. Během procházky dítě nemá pocit, že je zpovídáné a otevře se přirozeněji a více.

Práce s celým rodinným systémem také podle pracovnice R2 umožňuje lépe mapovat situaci v rodině, odhalit napjaté vztahy mezi pěstounem a dítětem, doporučit pak například terapii nebo psychologické vyšetření. Mezi používanými technikami zmiňuje práci s kameny nebo terapeutické pískoviště.

Podle pracovnice R3 je při práci s celým rodinným systémem důležitá také role jednotlivých členů rodiny v celém systému. Jako nejjednodušší se jí jeví práce s dětmi. Při ní zkrátka stačí, aby měla na dítě čas a prostor a dítě se snadněji otevře. Co se týká manželů, kteří se podílejí na pěstounské péči, obvykle se jí lépe vychází s pěstounkou. „Oni tak většinou ani jako se těch konzultací moc neúčastní. Přijedou z práce, odjedou, jenom se tam mihnou a když už tam ten pěstoun zůstane, tak mám pořád pocit, že mě kontroluje, jestli se náhodou ne bavíme o něčem, o čem bysme neměli, abych právě zbytečně jako nemluvila o těch rodičích a neptala se na to, jak to v té rodině funguje a tak, jo, že to je někdy takový hodně povrchní, potom ten rozhovor.“

Podle pracovnice R4 je důležité při návštěvě rozdělit čas mezi všechny. Nejde o práci zvlášť s každým členem rodiny, ale o návštěvu rodiny jako takové. Všechny se snaží podpořit a vysvětlit jim, že žádná odpověď není špatná, protože je to jejich odpověď. Snaží se ale také ukazovat v daných situacích i možné další cesty, ale při respektu k cestě, kterou zvolili.

Pracovnice R5 také v souvislosti s prací s rodinným systémem zmiňuje období námluv. Tedy období, které může vykazovat nepochopitelné rozdíly v chování dítěte. *„To dítě ze začátku se prostě chová jako vlastně velmi ukázkově, je bez problémů, všechno je zalitý sluncem, protože vlastně jako čeká, co se bude dít, tak jim to jako vysvětlím, a že až potom začne testovat, jak to je, jestli oni ho nevrátí. Povídáme si o tom a říkám, no a to souvisí s tím attachmentem, co už jste taky slyšela, už to znáte i z příprav.“*

Podle respondentky R6 je důležitou metodou přenášení odpovědnosti zpět na pěstouny a jejich rodiny. Je podle ní důležité naučit je, aby uměli komunikovat své potřeby. A to včetně dětí. Je to podle ní těžší právě u nich. Tam pracovník volí pozorování, mluví s dětmi o samotě, snaží se s nimi navázat důvěrný vztah. Ale je potřeba s nimi hovořit tak, aby se naučili vyjádřit, co je trápí.

Usazování pěstounů v jejich roli

Důležitým tématem je podle doprovodné pracovnice R1 role pěstounských rodičů. I zde vidí rozdíly v jednotlivých typech pěstounství. Důležitým se téma ukazuje především u příbuzenských pěstounů. Zde se jí jako účinná ukazuje edukace a poradenství, které mají směřovat k usazení pěstouna v jeho současné roli, především když sklouzávají k roli, která je jim z hlediska rodinné historie přirozenější. Kromě toho je podle ní potřeba je edukovat i ve výchovném procesu. *„Vy jste tady teď pěstouni, to znamená, že jste náhradní rodiče. To znamená, že nejste babička a děda. Rozhodně ne tak často, jako jste náhradní rodiče, protože rodiče přeci to dítě potřebuje. Někde je to vlastně jako těžký pro vás se v tom orientovat a já tomu rozumím, ale je potřeba se vlastně jako podívat na to, za koho já tady teďka jsem. Takže když to shrnu, tak mám dojem, že je často usazují v tý roli, tak to je jako jedna věc. Další věc je, že občas i jako doporučuji na rozdíl od ostatních služeb, ve kterých pracuji, co si myslím jako, že je dobré, aby dělali, nebo co je potřeba, na co by neměli zapomínat.“*

Pracovnice R2 v tomto tématu pracuje především se situačními intervencemi. Reaguje na situace, které vidí, reflektuje je a vede i pěstouny k sebereflexi. Důležitou roli vidí také v povinném vzdělávání, které se její organizace snaží zajišťovat tak, aby bylo možné sdílení dobrých zkušeností ve skupině pěstounů navzájem. Lektor hraje roli toho, kdo takové sdílení koriguje a podpoří odbornými vstupy. Vyzdvihuje i funkci víkendových setkání, kde mají pěstouni večer i možnost neformálního setkávání a sdílení.

Pracovnice R2 upozorňuje v této souvislosti na téma hranic. Podle ní se to týká převážně příbuzenských pěstounů. Za vhodné metody považuje plánování práce s rodinou, nastavování pravidel v domácnosti a vzájemném fungování a mapování situace v oblasti pravidel rodiny. Důležité je podle ní nastavovat i sankce za nedodržování pravidel.

V souvislosti s rolími pěstounských rodičů zmiňuje pracovnice R3 to, že nejde jen o usazení pěstounských rodičů v jejich roli, ale že se téma týká i pěstounských dětí samotných. *„Já se vždycky snažím dovést děti k tomu, že mají vlastně dvojí rodiče, že mají rodiče, kterým se narodili a nějak se o ně nemohli, nebo nedokázali postarat. No a pak mají další, jakoby náhradní rodiče, který prostě tu péči převzali za ně a mají je rádi úplně stejně, možná víc, než ty jejich původní.“*

Také pracovnice R4 v souvislosti s rolí rodičů zmiňuje jako důležitou metodu práci s hranicemi. Podle ní to, co může povolit babička, nemůže povolit babička v roli pěstounky. Snaží se ale, aby pěstouni pochopili svou roli i v kontextu svých vlastních životních zkušeností a pocitů selhání. *„Člověk se to snaží s nima rozebrat ze všech stran, ale že určitě to, že zklamali jakoby u těch svých dětí, i když já zase jim říkám, že nezklamali, že člověk, když je dospělej, tak si dělá jakoby, jak to nejlíp umí a nebo chce, a že za to oni už nemůžou, ale že naopak co můžou, je ještě teď ovlivnit ty vnoučata, že dospělýho už prostě neovlivní. Říkám na to, už se stalo, to už nejde odestát, ale to co teď máte, ty malý děti, tak tam ještě můžete jakoby vlastně zapůsobit.“*

Kontakt s biologickou rodinou

Povinností pěstounských rodičů je podle zákona umožňovat dítěti kontakt s biologickou rodinou. Jde ale o téma velmi pestré a vzhledem k rozdílnostem v poměrech, z nichž dítě vychází, je pro pěstouny často těžké si s tímto úkolem poradit sami. Podle pracovnice R1 proto její organizace nabízí například asistované kontakty. Klíčový pracovník například

pomáhá stanovovat rámec toho, jak budou kontakty vypadat, pomáhá s řešením důležité otázky, jak často je dobré, aby ke kontaktům docházelo a je tak v roli mediátora mezi biologickou rodinou a pěstounem. „Protože biologická rodina má někdy přemrštěné požadavky, jak často by se na jak dlouhou dobu měla setkávat s tím dítětem. A samozřejmě jako víme, kde asi jak velké ten rozsah by by měl být, aby třeba dítě nebylo konfrontovaný jen neustále s tím, že ty jeho biologický rodiče se o něj nestaraj a zároveň aby nebyl narušen ten vztah v tom prostředí, kde vyrůstají, takže v pěstounské rodině.“

Aby nehrozilo riziko, že si klíčový pracovník převezme kompetenci pěstouna, řeší podle R1 její organizace kontakty s biologickou rodinou především tak, že zprostředkuje trojstrannou schůzku. Jejím cílem je edukovat a zprostředkovat mezi rodinami domluvu. „Nerozhodujeme my, protože to je v kompetenci pěstouna a zároveň je to jeho povinnost vlastně zajistit ten kontakt dítěte s biologickou rodinou. Ale spíš teda jako edukujeme, jo, že ty zkušenosti jsou takové a takové a že ve chvíli, kdy se dítě vrací do té biologické rodiny, nebo je to nějakým způsobem v plánu, tak je to určitě jiné než ve chvíli, kdy teda ta situace je nějaká stabilní. A takhle to nejspíš zůstane jo, takže jako vlastně edukací a zprostředkováním té domluvy mezi tou biologickou rodinou a mezi tím pěstounem.“

Aby kontakt s biologickou rodinou mohl probíhat pro dítě zdravě, považuje R1 za klíčové, aby pěstouni přijali práva rodičů. I když nefungují podle jejich představ a nemohou se o dítě starat, nepřestávají být biologickými rodiči. Zároveň je podle ní důležité důsledně nastavovat hranice i proto, že často jde o lidi, kteří například užívají drogy, nebo se v rodině vyskytují jiné patologie.

Podle pracovnice R2 je důležité nenechat kontakt s biologickou rodinou jen na pěstounovi, i když jde o jeho zákonnou povinnost, ale poskytnout mu i podporu, kterou potřebuje. Málokdo se v tomto tématu podle ní dokáže dobře zastat dítěte samotného. Zvlášť když je evidentní, že kontakt s biologickou rodinou probíhá tak, že dítěti neprospívá. Sociální pracovník může sehrát úlohu toho, kdo s pěstounem hledá jiné možnosti, jak kontakt ošetřit. „Vycházím fakt z toho, že prostě jedinej, kdo potřebuje zastoupit a jedinej, kdo potřebuje, aby se bili za jeho práva, je to dítě, protože dospěláci si nějak svoje práva jako dokážou vyšetřit sami a od toho my tady nejsme. Takže důležitá je fakt naše nějaká podpora, nějaký naše vstupy, ne jenom jako pocitový, ale fakt jako odborný, že prostě ano, setkávání s biologickými rodičema nebo rodinou je důležitý. Ano,

pěstoun má tu povinnost, ale musí to mít takový pravidla a takovou podobu, aby z toho mělo to dítě nějaký prospěch. Rozhodnout, co pro to dítě je nejlepší v téhle chvíli. Je to hrozně těžký, to je úplně to nejtěžší, ale vždycky, když si dávám na misku vah, jako jestli prostě to má uspokojit to dítě, nebo toho dospělého, toho rodiče, tak pro mě je vždycky důležitý to dítě. Nikdy to není samozřejmě jednoznačný a je to strašně individuální.“

Doprovázející pracovník pomáhá například dohodnout pravidla kontaktu. Pomáhá také sledovat, jak se dítě chová nejen při kontaktu, ale i po něm a následně s pěstounem přijít na to, co by mohlo pomoci ke zlepšení. V tomto případě se podle ní ukazuje jako vhodná metoda experimentování. Zkoušení různých alternativ, než se dojde k podobě kontaktu, která je pro dítě prospěšná.

Pracovnice R3 zmiňuje v této souvislosti jako užitečnou metodu sociální práce využití případových konferencí. Jejím cílem je stanovit podobu kontaktu a jeho vyhodnocování. Využívá při tom spolupráce s psychologkou dítěte, aby bylo možné podchytit, jak dítě kontakty vnímá. Takovouto konferenci by měl podle ní vést facilitátor, který dá prostor všem. Dítěti, pěstounské rodině i biologickým rodičům. Pokud se tato práce nedaří, je vděčná za doporučení své organizace nebrat komunikaci s biologickými rodiči na sebe, ale řešit téma ve spolupráci s OSPOD. Případně navrhuje spolupráci s terapeutem.

Jako jeden z extrémů uvádí pracovnice R4 přílišnou snahu pěstounských rodičů o kontakty s biologickou rodinou. Jako příklad uvádí pěstounku, kterou se naopak snažila brzdit. *„Ve finále to dopadlo tak, že vlastně se skoro složila, že už to nezvládá, takže se teď snažím jakoby, a snažila jsem se jí poradit, ale ona si nedala říct, jo, tak teď se to snažíme nějak nastavit tak, aby to vlastně vyhovovalo teda nejenom tý malý, ale hlavně tý pěstounce, protože pak je ještě rozdíl, jestli se dítě vrátí do biologické rodiny, nebo nevrátí, že jo. Protože jestliže se nevrátí nikdy do biologický rodiny, tak si myslím, že stačí fakt návštěva jednou za měsíc tatínka, jednou za měsíc návštěva babičky a třeba tety a strejdy.“* Podle pracovnice R4 je důležité rozhodovat o kontaktu s biologickou rodinou podle toho, jaký vztah má dítě k biologickým rodičům. Zároveň je potřeba také hledat takovou rovnováhu, aby kontakt nezatěžoval neúměrně ani pečující osobu. Je proto potřeba hledat rovnováhu mezi dítětem a jeho zájmy, ale i pěstounskou a biologickou rodinou.

Zpracování minulosti a identity dítěte

Velmi citlivým tématem pěstounských rodin je zpracování minulosti a identity dítěte. Vzhledem k pestrosti životních příběhů je pro pěstouny obtížné bez pomoci dobře pracovat s dítětem na takovém tématu. Zvláště citlivým tématem je to u příbuzenských pěstounů, kde mají rodiče pracovat na zpracování minulosti svěřeného dítěte, ale nemají zpracované své vztahy s biologickými rodiči dítěte. Podle doprovázející pracovníce R1 se ukazuje jako účinné rozebírat s dítětem jeho příběh a využít k tomu Knihu života. Jde o knihu jednotlivých listů, které umožňují mapovat celou řadu témat a doprovázející pracovníci v práci s knihou bývají vyškoleni. Klíčové je také podle R1 pracovat i s rodiči na tom, co dětem do uší patří a co ne. „*Mluvím zejména o těch příbuzenských pěstunech, kdy jsou trošku zaslepení tím konfliktem a tím zklamáním vlastně z toho, jak to dopadlo s jejich dětma z toho, že teda oni musí vychovávat jejich dítě. A dost často si na tu pusku jako nedávají pozor před tím dítětem. Tak to se snažím je učit, no, a je to ať už teda tímhle tím oddělením hned na začátku a edukací v tom, jak moc to dítě těžko poškodí, tak potom při těch samotných návštěvách říkat, jo, tak tohle je téma spíš pro dospělé. To si nechme, až se uvidíme sami.*“

Podle pracovníce R3 je nejtěžší s pěstounskými rodinami téma samotné otevřít. Rodiny se toho často bojí. Jde v tomto případě především o práci se strachy pěstounů, protože podle ní se ukazuje, že děti samotné tyto strachy nemají. Při zpracování minulosti dítěte pracuje s využitím příběhů, které jednotlivé doprovodné organizace vydávají, například příběh Mikešova záhada, kterou vydala organizace Dobrá rodina. Za stěžejní považuje práci s fakty o původní rodině, vytváření rodokmenů, osy života, knihy života nebo využití fotek z dětství.

Zatímco R3 používá ke své práci příběhy zpracované doprovodnými organizacemi, pracovníce R4 naopak ráda využívá filmy. Uvádí, že často je hlavní hrdina adoptovaný. Příběhy si domyslí a dovybarví. Tuto metodu využívá jak z organizačních důvodů, tak proto, že filmy bývají lidem známější než příběhy, které si musejí nastudovat jak pracovníci, tak pěstouni. „*Moc nepoužívám jakoby knížky. Ty, co jsou jakoby přímo pro ty děti. Mně se špatně vychází z něčeho, co úplně přesně neznám a musela bys ty knížky přečíst, a to jako si myslím, že nemám tolik času. Mám plnou kapacitu, mám 20 pěstounů. A do toho mám všechny povinnosti organizace, což jsou výjezdy na tábor a tak, hromadné*

maily a všechno prostě. Myslím si, že na to už nemám kapacitu si číst večer dvě pohádky a ještě si je jakoby sama překládat a pak je nutit číst tu pěstounku a ty děti. Že mi přijde lepší, když vycházím z něčeho, co znám.“

Práce s citovou vazbou

Jako velmi pestré téma se ukazuje práce s citovou vazbou. Nejen že dítě v pěstounské péči potřebuje zpracovat svou minulost a napravovat deficity v citové vazbě, ale pracovníci upozorňují i na téma přenášení citové vazby. Týká se výrazně například přechodných pěstounů.

O tématu přenášení citové vazby se zmiňuje například pracovnice R2, a to v souvislosti s přechodnými pěstouny. Pěstoun si s dítětem totiž vytváří citovou vazbu a podle ní je potřeba při předávání dítěte do nové rodiny naplánovat proces tak, aby došlo k překlopení citové vazby. V takové situaci využívá především intervencí a rozhovorů jak s přechodnými pěstouny, tak s novou rodinou. Podle ní je důležité co nejdříve zprostředkovat setkání obou rodin a edukovat je v tom, co je v dalším období čeká. Podle R2 jde o terapeutickou práci. „*Vnáším různé možnosti, co se zase může jako dít jo, aby na to byli co nejlíp připravený a reagují na to, co vlastně oni tam přenášejí, že jo, jako jaký jsou jejich motivace a jak jsou nastavení na ten proces, jo, ale někdy je to hodně o edukaci, že fakt přicházejí s tím, že nevědí vůbec vlastně nic, nejsou na to úplně dostatečně připravený, takže někdy je tam velká jako složka edukace a někdy zase je tam větší složka terapeutická. Když vidím, že třeba ta motivace pro ně není úplně tak jak jako by bylo potřeba, tak tam hodně se snažím je dovést k nějakému právě třeba souladu v tom procesu, aby ten přístup u těch dospěláků byl jednotnej. No, takže, metody práce, no jednoznačně je to rozhovor prostě, osobní setkání, rozhovor a no rozhovor ideálně v domácím prostředí a nebo teda v neutrálním se snažíme u nás v organizaci teda to zařídit tak, aby byla vhodná jak pro setkání s dítětem, že jo, tak i pro ty dospělý, aby to bylo komfortní pro oba.“*

V souvislosti s přechodnými pěstouny a navazováním vztahu zmiňuje pracovnice R5 i doprovázení v porodnici. Vnímá svou roli jako roli toho, kdo má na starosti zjišťovat vše, co je možné zjistit o mamince, vyzpovídat personál, který je s ní často jako jediný v kontaktu, doptat se na vše, co pro pěstouny a poté i dítě může být důležité. Na pěstounce by mělo být jen věnovat se dítěti a navazovat s ním vztah. Důležité je také poradenství.

V této fázi potřebují pěstouni řadu informací. Doprovázející pracovník to může velmi usnadnit správným nasměrováním na kvalitní informace, které mohou být užitečné v daném případě. Jako vhodná se u začínajících pěstounů ukazuje také edukace v tom, jak o dítě pečovat. Jak například dotahovat rané potřeby citové vazby, jak se mazlit, udržovat fyzický kontakt, balit dítě do zavinovačky, šátkovat, nebo starší dítě kolébat a balit do deky, povídat pohádky a umět být spolu.

Další fází, kdy je v tomto smyslu důležitá práce doprovázejícího pracovníka, je podle R5 ukončování přechodné pěstounské péče. V této souvislosti zmiňuje jako metodu sociální práce práci s obdobím ticha. *„Tak pak nastává období jako ticha, pak se jako nic neděje. Vlastně jo, protože ona převezme dítě, zajistí to všechno základní, ospod jako shání rodiče, nesežene, takže řekne, že se bude čekat na nezájem, že jo. Takže teď se čeká jako 3 měsíce, prostě se nic neděje, tak v tom tohle období je právě hodně ta práce na té nejistotě.“* Zároveň je v tomto období důležitá práce s emocemi pěstouna a zde se jako důležitá metoda ukazuje imaginace. Například společný rozhovor o tom, co by si doprovodná pracovnice a pěstounka přáli pro budoucnost dítěte. Například jakou rodinu by si pro budoucnost daného dítěte přáli, ať už je to reálné, nebo ne. Zároveň je pak důležitá metoda ukotvení v roli přechodného pěstouna jako toho, kdo o budoucnosti dítěte nerozhoduje a měl by důvěřovat dalším institucím, které o budoucnosti dítěte rozhodují.

V této souvislosti R5 upozorňuje na metodu zdrojování. Přechodná pěstounka prošla péčí o dítě, ke kterému si vytvořila vztah a věnovala mu svůj čas a energii a nyní ho má pustit do dalšího života. Je proto důležité pracovat s jejími nejistotami, ale také mapovat, jak může ošetřit sama sebe. *„Zjišťujeme, co budete dělat, až odejde a jako do toho pozitivna, jo, že jako prostě co jako první uděláte, co si dopřejete? Co jste třeba teďka jakoby nemohla? Jo, prostě, aby měla plán, co bude dělat, aby to nevypadalo tak, že prostě tak jsem po roce předala dítě, tady je ticho, jsem tu sama a nikdo nikde a půjdu do deprese, že jo, protože jsem unavená, vyřízená. Tak prostě s Maruškou na kafe a do toho kina. Takže sdílení.“*

Podle pracovnice R6 je v situaci předávání dítěte do další rodiny důležité nasměrovat přechodné pěstouny na psychologickou pomoc. Ale také je podpořit a probírat s nimi, co vše pro dítě udělali. *„Samozřejmě je potřeba pěstounům říkat, že jsou, připomínat jim tu jejich roli, jo, že jsou profesionálové, že udělali pro dítě všechno, co mohli. A víc už není*

jako jejich kompetence. A prostě pořád jako opakování tý jejich role. Připomínání tý jejich role, jakou mají prostě mít v tom životě dítěte.“ Když například pěstoun není přesvědčený, že jde dítě do správné rodiny, je potřeba mu připomenout jeho roli a to, že v tomto nerozhoduje on. Vést ho k důvěře v další orgány, které o osudu dítěte rozhodují.

Téma 8: Podněty pracovníků pro budoucnost doprovázení

Pracovnice R1 považuje systém doprovázení za velmi důležitý. Jestliže podle ní někdo o někoho pečuje, mělo by být pečováno i o něj. Uměla by si ale představit lepší koordinaci práce s OSPODem. Především v dublování návštěv rodiny. Sice s OSPODem spolupracuje, nesdělují si ale termíny návštěv. Může se tak stát, že se návštěvy obou odehrají ve stejném období a pro rodinu to může představovat zátěž. Uvědomuje si sice, že role OSPODu v rodině je jiná, ale koordinace by podle ní pomohla.

Další problém spatřuje R1 ve financování u malé doprovázející organizace. Velmi užitečná by podle ní byla například možnost zajistit doučování dětem. *„Ovšem nikdo nám to nezplatí, jo, my nemůžem najímat placené doučovatele a ve chvíli, kdy to budou dobrovolníci, tak s největší pravděpodobností se budou střídat, nebo ta služba nebude tak kvalitně odváděná jako ve chvíli, kdy si budeme moct dovolit je platit. A zejména v těch příbuzenských pěstounských rodinách se opravdu jako ukázalo, že ty prarodiče na to dost často nestačí, ať už svejma znalostma, nebo tím jako velkým věkovým rozestupem, protože málokdo si asi pamatuje, co se před čtyřiceti, padesáti lety učil ve škole. Tak taky jako nějakou nemožností třeba dohledat si ty informace nebo neschopností, tak taky ale třeba úbytkem energie.“* S financováním také podle ní souvisí možnost zajištění psychoterapie pro děti. Problém ale v tomto případě podle ní nesouvisí jen s financováním, ale také s dostupností služby jako takové.

Pracovnice R2 zmiňuje nedostatek pěstounů a podle ní by pomohly náborové akce, ale důležité je i posílení prestiže pěstounské péče a zvyšování povědomí o tom, co obnáší. Sama se v osobním životě setkává s tím, že se jí lidé ptají, jestli to pěstouni nedělají jen pro peníze. Podle ní ale finanční motivace tak, jak je dnes nastavená, není základní motivací. Naopak, lepší podpora by mohla zájemce přilákat k tomu, aby péči o svěřené dítě vnímali jako zaměstnání a profesionálněji k ní přistupovali.

Dalším tématem, které R2 zmiňuje, je proces příprav pěstounů. Proces zahrnující 48 hodin jí připadá nedostatečný. Na druhou stranu považuje za zdlouhavý celý proces, kterým pěstouni musejí procházet. Od první myšlenky na pěstounství po získání dítěte často uplynou roky a proces, včetně soudních jednání, by se měl zjednodušit a zkrátit.

Pracovnice R2 také zmiňuje téma přístupu k biologickým rodičům a ačkoli nenabízí jasné řešení, připadá jí nesprávné základní nastavení. *„Dáváme donekonečna šanci lidem, který prostě mnohokrát prokázali, že nejsou schopný se o to dítě fakt postarat, a přesto se pořád čeká, jestli se náhodou jako neseberou a todleto ty pěstouny strašně prostě zatěžuje. To, jaký mají komplikace s tou biologickou rodinou, jak prostě oni musejí se s nima vídat a prostě jako k ničemu to nevede a todleto v těch očích jako tý veřejnosti právě hodně často dělá to, že prostě pěstounství, to je hrozný, to je špatný, protože tam prostě jako to, pokud je komplikovaný s těma rodičema, kdo ví, jak to dopadne a nikdy to dítě prostě jako nebude jejich a tak. Takže to, že se hodně dbá na zájmy a práva rodičů, tomu pěstounství jako paradoxně, jako bych řekla, hodně ubližuje.“*

Pracovnice R3 by při doprovázení uvítala sjednocení postupů jednotlivých pracovišť OSPOD. Podle ní mezi nimi existují obrovské rozdíly a přístupy. Není pak těžké se v tom orientovat a provázet rodiče. Například pokud je OSPOD ochotný spolupracovat, vnímá v řadě témat jako velmi užitečnou případovou konferenci, kdy se všechny strany dohodnou na společném postupu. Setkává se ale i s tím, že OSPOD nebere jako partnera v komunikaci ani pěstounskou rodinu, ani doprovodnou organizaci a v těchto případech někdy pěstounským rodinám doporučuje jako řešení změnu bydliště.

Pracovnice R4 zvažuje s ohledem na budoucnost doprovázení téma dobrovolnosti a samostatnosti doprovázejícího pracovníka. Cítí se jako odborník s patřičným vzděláním a věří, že umí určit, co je potřeba. Je schopná vnímat potřeby rodiny a pracovat s nimi na individuálním plánu a respektovat při tom jejich momentální možnosti. *„Jo a návštěvy v rodinách, jako ty jsou dobrý. Myslím si mnohde, že je to zbytečný jednou za 2 měsíce. Že tam by stačilo kolikrát si třeba zatelefonovat a vědět, že to je v pořádku, protože to jsou fakt rodiny, který víš, že fungujou, jo, vím, že bych třeba jenom zavolala.“*

Pracovnice R4 by také uvítala větší volnost v organizování vzdělávání pro pěstouny. Organizace podle ní dostávají čím dál méně peněz a zároveň pěstoun má povinnost se vzdělávat. Navrhuje například možnost uznávat mu vzdělávání za konkrétní splněné

úkoly a zároveň vzdělávání přizpůsobit možnostem a schopnostem pěstouna. „*Takže já jsem teď třeba dělala takovej hromadnej mail, že jsem z youtube vybrala různý věci, který jsem jako našla, a některý třeba i 15 minut, některé trvají půl hodiny, některý hodinu. A nabídla jsem jim, že když to budou doma sledovat a napíšou mi, co teda budou sledovat, pak si napíšou zápisky z toho a já to pak s nima proberu, že jim to jako vzdělávání uznám. Ale je to takový, všechno musíš furt jako vybojovat si pracně, jo, jestli to jde, nejde vzdělávat knihou, jo, některý jsou ochotný si přečíst 100 stránek, jo, ale zase musím to s nimi probrat, ale některý prostě nečtou. Pro ně je potom to video jakoby lepší.*“

Také pracovnice R5 by uvítala více volnosti v doprovázení. Například v určování toho, jak častý kontakt s rodinou je potřeba. „*Zákon říká každé dva měsíce být v rodině, takže tam každé 2 měsíce do té rodiny jdu, jsem tam prostě tři čtvrtě hodiny, nic s těma lidma neudělám, ten čas je stejný, ať už to jsou 3 malé děti a pěstoun, nebo jako 1 dítě skoro dospělé a pěstoun, je to úplně jedno, prostě v tý rodině nic moc neudělám, a když už náhodou mě někdo upozorní na to, že tam je potřeba něco dělat, tak tam navážeme terapii nebo nějaký další jiný projektový služby, který tam zrovna u nich jako jedou a který ale jako velmi často pak skončí záhy, protože prostě se něco změnilo nevím, ve financování, v něčem, najednou to celý zase krachne a zase se nic nedělá.*“ Proto je podle ní důležité respektovat odbornost doprovázejícího pracovníka a vnímat ho v systému sociálně-právní ochrany dítěte více jako partnera.

Jako důležité téma, na které ale nemá řešení, zmiňuje R5 velikost organizací. Obává se, že velké organizace sice mohou nabídnout více služeb, ale zároveň zmiňuje hrozbu převahy kvantity doprovázených rodin nad kvalitou poskytovaných služeb. „*Jakmile to je prostě celorepublikový, takhle obrovský, tak já si myslím, že oni už nemá to vedení, který je dobrý, ve kterým jsou prostě dobrý lidi. Podle mého jako metodicky prostě už nemá dosah jakoby ošéfovat všechny ty průvodce ve všech těch malejch pobočkách po celý republice, co oni vlastně mají.*“

Pracovnice R5 by také ocenila rychlejší postup při schvalování žadatelů o pěstounskou péči. Kvalitnější a jednodušší přípravy, standardizovaný proces. Obává se totiž, že i kvality příprav pěstounů se liší organizace od organizace. Uvítala by také prostupnost mezi krajskými úřady. Například by bylo podle ní vhodné, aby existovala celorepubliková databáze pěstounů a dětí, která by rychleji umožnila párování.

7. DISKUSE

Rozhovory umožnily naplnit téma práce. Nabídnout pestrou škálu témat, která pěstouni řeší, i metody, které sociální pracovníci využívají. Přínos vidím hlavně v otevřenosti pracovníků v tom, jak metody využívají. Tím, že každý dodá svůj osobní přístup, vzniká tak pestrá zásobárna nástrojů, které je možné využívat.

Zajímavým bodem praktické části práce je ale rozpor mezi tématy, kterým se věnují jednotlivé metodiky, které mohou doprovázející pracovníci využít, a praxí, kterou zažívají. Metodiky se zaměřují především na procesní záležitosti doprovázení, povinnosti pěstounů a roli doprovázejících organizací v těchto tématech. Ukazuje se ale, že témata pěstounů, která pracovníci identifikují, jsou jiná než procesní. Jsou více zaměřená na vztah s pěstounskou rodinou, řešení praktických záležitostí, které pěstouni řeší.

V rámci rozhovorů také vyplynula i témata, kterým nebylo možné v rámci této práce věnovat větší prostor, protože nebyla v souladu s cíli práce, tedy popsat nejčastější témata, která pěstouni řeší, a metody sociální práce, které jednotliví pracovníci v rámci těchto témat využívají. Přesto by si tato témata zasloužila další zpracování v dalších výzkumných pracích.

Jedním z takových témat je rozdílný přístup doprovodných organizací k vlastní roli v systému náhradní rodinné péče. Část pracovníků zmiňuje svou podpůrnou roli, část ale výrazně zmiňuje také kontrolní roli v souvislosti s pověřením OSPOD. Například pracovnice R2 výrazně zdůrazňovala to, že její návštěvy jsou na pomezí návštěvy, podpory a kontroly. V rozhovorech se také ukazuje, že každý pracovník přistupuje k rodinám jinak a má jiné hranice. Samo o sobě to nemusí být problém, ale jestliže někteří pracovníci jasně dávají rodině najevo, že mají jasnou pracovní dobu a není možné je zatěžovat po ní, a jiní jsou ochotní zvednout telefon kdykoli, hrozí, že v případě převzetí rodiny, která měla velmi široké hranice, může na to doplácet jiný pracovník, který takové hranice nesdílí. Zpětně to může mít vliv na důvěru rodiny v doprovázející organizaci a následně na kvalitu péče o dítě. Obecným doporučením by mohla být kvalitní supervize pro doprovázející pracovníky, kde by si mohli svou roli ujasňovat. To ale zároveň nezaručí, že si každá supervidovaná organizace nedojde ke svému vlastnímu závěru. Proto by bylo vhodné věnovat se výzkumnou činností tématu hranic doprovázejících

sociálních pracovníků a vytvořit metodiku, která bude reflektovat opět především zájem dítěte, ne zájem organizací a nezpracované potřeby jejich pracovníků. Tedy metodiku, která jasně určí, jakou roli v systému náhradní rodinné péče hraje doprovázející organizace. V současnosti je toto téma především v kompetenci jednotlivých organizací, zákon se její roli detailně nevěnuje.

Dalším tématem je základní přístup k náhradní rodinné péči. Například podle pracovnice R2 stát dává donekonečna šanci lidem, kteří už mnohokrát prokázali, že nejsou schopní se o dítě postarat. Přitom se stále čeká, jestli se něco nezmění a ubírá to energii jak pěstounům, tak doprovázející organizaci a tuto energii by mohlo být užitečné věnovat dobrému vztahu dítěte s náhradní rodinou. Najít odpověď na takto závažné téma ale není jednoduché. Mísí se zde zájmy dítěte, které jsou stěžejní. Nicméně není ale jasné, jaký dopad na zájmy dítěte může mít právě téma rodičovských práv biologických rodičů a role pěstounů. Představuji si, že kvalitní výzkumná práce by mohla najít odpověď na to, jak zájmy všech zúčastněných stran sladit tak, aby výsledkem bylo respektování zájmu dítěte.

Otazníky se objevují také v souvislosti s přípravami náhradních rodičů. Například pracovnice R3 jim nepřikládá váhu, protože se mnohokrát přesvědčila o tom, že i když jednotlivými tématy náhradní rodiče prošli, v dané chvíli jim například nepřikládali váhu a je potřeba je s nimi probírat znovu. Bere je tedy jen jako úvodní vhled do problematiky, ale myslí si, že by bylo potřeba věnovat v systému náhradní rodinné péče odbornosti doprovázejících pracovníků. Tedy jejich přípravě a supervizi, a brát je pak v celém procesu jako plnohodnotné partnery. Také pracovnice R5 upozorňuje na to, že v procesu zprostředkování pěstounské péče a jejich příprav neexistuje standardizovaný proces, a tak je tento proces závislý na daném kraji. Uvádí také, že s některými přípravami nemá dobré zkušenosti. Vyzdvihuje například kvalitu příprav v systému PRIDE. Je ale nutné připomenout, že jde o názory a domněnky konkrétních pracovníků, kteří nebyli přítomni jednotlivým přípravám. Bylo by proto vhodné se ve výzkumu zabývat jednotlivými typy příprav, vyhodnocování jejich dopadů a užitečnosti a najít vhodnou metodiku, jak by měly být přípravy koncipovány tak, aby vedly ke kvalitní pěstounské péči.

V souvislosti s respektem k odbornosti doprovázejících pracovníků zmiňuje pracovnice R3 i spolupráci s OSPOD. Vnímá sice, že OSPOD je tu především kvůli sledování zájmu dítěte, ale zároveň si uvědomuje, že pěstouni se často potácejí mezi názory doprovodných

pracovníků a pracovníků OSPOD a bylo by proto potřeba v tomto smyslu sjednotit jednotlivé kroky. Pracovnice R3 navíc upozorňuje na velké odlišnosti ve spolupráci s pracovníky OSPOD. Některé se jí jeví jako nespolupracující. Pracovnice R4 například k pracovníkům OSPOD přistupuje jako k překážce při práci s rodinou. Sice respektuje, že je potřeba podat o práci s rodinou zprávu, ale považuje ji jen za nutné zlo, s touto povinností nesouhlasí a má pocit, že by bylo vhodné brát doprovázející pracovníky jako partnery a chovat se k nim více partnersky a dát na jejich odborný názor. Svou povinnost pak obchází tím, že podle svých slov do dohody organizace a pěstounů dává takové úkoly, které jsou pro rodinu únosné, například navštívit logopeda nebo koupit novou zimní bundu. To ale není smyslem spolupráce doprovodné organizace a pěstounské rodiny. V souvislosti s takto zmíněnými řešeními není ani jasné, nakolik by měl být naplněn požadavek pracovnice, aby měly doprovázející pracovnice mít větší volnost v rámci vytváření individuálních plánů. V rámci této diplomové práce není možné se více věnovat tomu, kde je podstata problému, protože jsem měl možnost vyslechnout pouze jednu stranu. Téma by ale za další rozpracování, aby bylo možné zjistit, co vzájemné spolupráci brání a jak by bylo možné dosáhnout dobré souhry. Existují tu totiž vedle sebe dvě důležité instituce, které hrají v životě dítěte důležitou roli, ale pokud mezi sebou nebudou umět najít soulad, může to mít výrazný dopad na dítě samotné. Pokud jde o zájem dítěte, neměl by na něj mít dopad spor a nesoulad takto důležitých institucí.

Oblastí, kterou zmiňuje pracovnice R4, je i větší volnost doprovázejících pracovníků k uznávání vzdělávání pěstounů. Jde o jejich zákonnou povinnost, ale dala by se podle ní řešit i jinými způsoby než kurzy. Ona sama volí metodu, kdy pěstounům pošle videa s úkoly, které mají zpracovat a chtěla by mít možnost jim takové vzdělávání uznat v rozsahu, který sama uzná za vhodný. Zároveň ale zmiňuje, že by v tomto procesu měli mít výraznější odpovědnost sami pěstouni. To je ale v rozporu s názory dalších pracovníků, kteří se snaží zvýraznit svou roli v rozvoji pěstounských rodin, protože se považují za ty, kdo v tomto směru mají větší odbornost. Sami přitom často pochybují nad kvalitou příprav pěstounů i vzdělávání, které je jim nabízeno. V této souvislosti je potřeba říci, že zákon pouze stanovuje povinnost pěstounů rozvíjet se a také stanovuje počet hodin povinného vzdělávání. Dále se tématu nevěnuje a v současnosti je tak pěstoun závislý na nabídce organizací, přístupu OSPODu a doprovázejících organizací. Je ale otázkou, nakolik jsou v rozvoji pěstounů respektována jejich aktuální témata a nakolik je

zpracováván plán jejich rozvoje. Tomu by se mohla věnovat další výzkumná činnost, která by nebyla zaměřena jen na naplnění zákonných podmínek, ale věnovala by se tomu, jak pracovat s rozvojovým plánem pěstouna.

Důležitým tématem, v němž nepanuje mezi doprovodnými pracovníky shoda, je přístup ke kontaktům s biologickou rodinou. Některé organizace do případů přímo vstupují poradenstvím, asistovanými kontakty a vyhodnocováním, nakolik je takový kontakt v zájmu dítěte a naplňuje jeho potřeby. Jiné organizace se snaží toto téma delegovat. Některé na své právní oddělení v rámci organizace, jiné na OSPOD. V tomto ohledu by bylo dobré téma více rozpracovat. V takovém výzkumu by měl hrát důležitou roli zájem dítěte a role jednotlivých institucí, které do tématu vstupují. Podstatným tématem by mohl být například střet zájmů, v němž se mohou nacházet doprovázející pracovníci. Mají pracovat pro pěstounskou rodinu, ale pokud se pouští do asistovaných kontaktů a větších kontaktů s biologickou rodinou, hrozí, že středobodem spolupráce nebude pěstounská rodina, ale výrazný podíl získají biologičtí rodiče, což může vést ke ztrátě důvěry pěstounské rodiny. Pracovnice R4 také upozorňuje na to, že kontakt s biologickou rodinou není jen tématem toho, jak se v něm cítí dítě, ale také toho, jak se v něm cítí pěstounský rodič. Ani pečující osobu by podle ní neměl nepřiměřeně zatěžovat a měl by pro ni být únosný. Je ale zřejmé, že dosahovat takového konsenzu mezi dítětem, pěstounskou rodinou a biologickou rodinou není snadné. Výsledkem takového výzkumu by proto mohl být návrh metodiky, která by toto téma ošetřovala tak, aby bylo možné i v tomto tématu naplno respektovat zájmy dítěte.

Důležitým tématem se také ukázala velikost doprovodných organizací. Zdůrazňuje ji například pracovnice R5. Uvědomuje si, že velké organizace mají možnost získat více peněz, nabídnout pěstounským rodinám více služeb a navíc komplexních. Obává se ale, že by to v takových organizacích mohlo vést k většímu důrazu na kvantitu než na kvalitu. Zároveň se obává, že velké organizace už nemají dosah na to, aby ošetřily kvalitu pracovníky na menších pobočkách. Podle ní tak mohou marketingově vyhrát u pěstounů organizace, které jsou schopné nabídnout vzdělávací semináře při pobytu u moře než ty, které mají kvalitní služby. Pracovnice R6 z malé doprovodné organizace naopak upozorňuje na nedostatek zdrojů, které by bylo možné využít na zkvalitnění služeb pro pěstouny, například doučování dětí nebo jejich psychoterapii. Bylo by asi obtížné stanovit, jak velká má organizace být a v čem spočívají výhody a nevýhody. V tomto

směru bych doporučoval revizi na úrovni ministerstva. Výzkumný projekt by mohl například pomoci v tom, jak zajistit kvalitní péči o děti v náhradní rodinné péči bez ohledu na velikost organizace. Jak zajistit přístup ke kvalitnímu financování takové péče, ale také jak takovou péči zajišťovat v co nejvyšší kvalitě.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo v teoretické části vymezit problematiku pěstounské péče a roli doprovázejících pracovníků v systému náhradní rodinné péče. Práce proto obsahuje informace o základních principech náhradní rodinné péče, zákonech, které se k ní vztahují, vymezení role pěstounské péče v systému náhradní rodinné péče. Dále se teoretická část věnuje přípravě na pěstounství a celému procesu, kterým pěstouni musejí projít před svěřením dítěte do péče. Následuje kapitola o povinnostech a tématech, která pěstouni řeší po přijetí dítěte. Nakonec se práce věnuje také roli doprovázejících organizací v životě pěstounských rodin.

Cílem praktické části bylo identifikovat základní témata, která pěstounské rodiny řeší. Ukázalo se, že odborná literatura a metodiky pro doprovázející pracovníky se jim sice věnují, ale spíše v obecné a formální rovině. Pomocí rozhovorů s šesti doprovázejícími pracovníky se ale podařilo identifikovat témata, která s pěstouny skutečně nejčastěji řeší a popsat také metody a techniky, které k řešení těchto témat využívají. Zatímco tedy odborná literatura se věnuje formálním krokům, které musejí pěstounské rodiny absolvovat od prvního nápadu věnovat se pěstounské péči přes zařazení na seznam vhodných náhradních rodičů, přijetí dítěte a období po něm, doprovodné pracovnice identifikovaly spíše témata jako navazování důvěrného vztahu, práce s výchovnými problémy, práce s citovou vazbou, rolemi náhradních rodičů, zpracováním minulosti dítěte. Popsali také, jaké metody při práci s těmito tématy využívají a především vysvětlili, jak k nim přistupují a jak přesně je využívají. Tím této práci dodali praktičnost.

Upozornili také na témata, která by stálo za to rozpracovat v dalších možných výzkumných pracích. Jedním z nich je nesoulad v přístupu samotných doprovázejících organizací ke své roli v systému náhradní rodinné péče. Zatímco podle obecných principů by doprovázející organizace měla hrát podpůrnou roli a OSPOD kontrolní, ukazuje se, že i doprovázející organizace se velmi často také vidí i v kontrolní roli. Dalším tématem je samotná podstata pěstounství a otázka, zda je možné donekonečna dávat prostor biologickým rodičům, kteří již několikrát selhali. Pracovníci také upozorňují na rozdíly v kvalitě odborných příprav na pěstounskou péči. Další otázky visí nad velikostí doprovodných organizací, jejich financováním, a tedy i možnostmi, které jsou schopny rodinám nabídnout. Všechna tato témata by si zasloužila další rozpracování.

SEZNAM LITERATURY

- Bechyňová, B. a kol. (2007). *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Ireas, o.p.s.
- Bubleová, V. a kol. (2014). *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Středisko náhradní rodinné péče.
- Cairns, K. (2013). *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem* (1. vyd.). Portál.
- Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele* (3. vyd.) Karolinum.
- Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál.
- Králíčková, Z. (2007). *K některým právním aspektům náhradní rodinné péče: tzv. příbuzenská pěstounská péče*. In: Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník ze VII. celostátního semináře NRP Brno. Triada.
- Králíčková, Z. (2008) *Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda*. In: Právní rozhledy, 2008, roč. 16, č. 9.
- Macela, M. (2018). *Dobrý pěstoun: Náhradní rodinná péče v ČR*. (1. vyd.). Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR.
- Macela, M. (2019). *Krátkodobá pěstounská péče: Historie, praxe, perspektivy*. Sdružení pěstounských rodin.
- Matějček, Z. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Portál.
- Matějček, Z.. (2017). *Rodiče a děti*. Avicenum.
- Matějček, Z. a kol. (1999). *Náhradní rodinná péče. Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. (1. vyd.). Portál.
- Mioviský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada Publishing.
- Navrátil, P. a kol. (2000). *Sociální práce s příslušníky menšinových skupin*. In: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity. Sociální studia č. 5. Masarykova univerzita.

- Novotná, V. (2011). *Jak dál v pěstounské péči?* Právo a rodina.
- Pazlarová, H. (2016). *Pěstounské péče: Manuál pro pomáhající profese*. (1. vyd.). Portál.
- Sobotková, I. (2012). *Psychologie rodiny*. Portál
- Škoviera, A. (2007) *Dilemata náhradní výchovy. Teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. (1. vyd.). Portál.
- Večeřová Procházková, A. (2023). *Pomoc dětské duši. Rady pro rodiče, když dítě volá SOS*. Mladá fronta.
- Zeulová, D. (2012). *Pěstounská péče a adopce*. Portál.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- Dobrá rodina. *Doprovázení pěstounů*. [online]
<https://dobrarodina.cz/pro-zajemce/doprovazeni-pestounu/>
- Frantíková, J. (2008). *Dospívající dítě v náhradní rodině*. [online].
<https://www.knihovnanrp.cz/publikace/dospivajici-dite-v-nahradni-rodine/>
- Krajský úřad Středočeského kraje. (2023). *Základní informace o vyhodnocování situace dítěte a IPOD*. [online].
<https://www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/vyhodnoceni-ohrozeneho-ditete-a-tvorba-ipod>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2019). *Manuál postupů pro zprostředkování náhradní rodinné péče*. [online]
<https://esf2014.esfcr.cz/dap/LW/Views/Core/Detail?action=get&id=9f8368e0-76eb-4b51-b366-61c6422b554b&idbo=f42266a2-71fa-4be1-8242-eda4dd92cb4c&idForm=72365cd6-f664-4c8f-8b75-c637c9bfc32b>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2009). *Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče*. [online].
<https://www.mpsv.cz/web/cz/rodina-a-ochrana-prav-deti>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2005). *Národní koncepce rodinné politiky*. [online].
<https://www.knihovnanrp.cz/publikace/narodni-koncepce-rodinne-politiky/>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2013). *Pěstounská péče: příprava a podpora pěstounů*. [online].

https://www.mpsv.cz/documents/20142/256010/priprava_a_podpora_pestounu.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2011). *Vývoj dětí v náhradních formách péče*.

https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/nahradni_pece.pdf/b8e9a23d-0af6-2ae3-0f7e-f760dbecffc4

Moštková, Š. a kol. (2016). *Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče* [online].

https://www.e-psycholog.eu/pdf/mostkova_sobotkova.pdf

Nejvyšší soud. (2012) *Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011, ECLI: CZ: NS: 2012:30.CDO.3430.2011.1.* [online].

<https://sbirka.nsoud.cz/sbirka/6673/>

Sdružení pěstounských rodin. (2017). *Metodika doprovázení pěstounských rodin*. [online].

<https://pestouni.cz/wp-content/uploads/2019/05/Methodika-doprov%C3%A1zen%C3%AD-p%C4%9Bstounsk%C3%BDch-rodin.pdf>

Úmluva o právech dítěte. (2023)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník. (2023)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně-právní ochraně dětí. (2023)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

PŘÍLOHA 1: PŘEPIS ROZHOVORŮ

Příloha je nedílnou součástí této diplomové práce. Vzhledem k citlivosti probíraných témat je ale oddělena od tohoto dokumentu a je jako samostatný dokument k dispozici na PVŠPS v neveřejném režimu.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora: Mgr. Jiří Daníček, MBA

Studijní program: NMgr., Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Metody sociální práce při doprovázení pěstounských rodin

Vedoucí práce: PhDr. Hana Hejná

Rok dokončení práce: 2023

Počty znaků hlavního textu práce

Přímé citace: Počet znaků bez mezer 35601, s mezerami 43425

Ostatní text: Počet znaků bez mezer 106440, s mezerami 124105

Celkový počet znaků: Počet znaků bez mezer 142041, s mezerami 167530

Počet pramenů a literatury: 34

Název souboru ve formátu PDF: Diplomova_prace_Jiri_Danicek_Pestouni

**Posudek vedoucího diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta: Mgr. Jiří Daniček, MBA

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Metody sociální práce při doprovázení pěstounských rodin

Vedoucí práce: PhDr. Hana Hejná

Technické parametry práce:

Počet normostran textu (bez příloh): 93

Počet stránek příloh: 39

Počet titulů v seznamu literatury: 34

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová příléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Soutěž¹ ano?

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Soutěž¹ ano?

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Soutěž¹ ano?

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	x			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

¹ Soutěž o nejlepší diplomovou práci. Zaškrtněte, pokud práci doporučujete na základě kvalit v dané oblasti hodnocení.

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

S ohledem na doporučení DP do soutěže mám pro autora otázku, spíše ale úkol, k obhajobě: Na základě výzkumného šetření a získaných dat a následné diskuse, vztahující se k teoretické i praktické části DP, představte téma odborného článku, který by mohl vzniknout jako produkt vycházející z Vaší DP.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky; v případě doporučení do soutěže o nejlepší DP uveďte nadprůměrné charakteristiky práce v souladu s Vámi výše označeným kritériem formální úrovně, obsahové reprezentativnosti, metodologie a přínosnosti práce pro teorii či praxi):

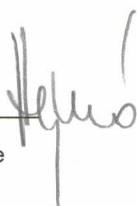
Autor zvolil téma své diplomové práce z oboru, které je mu osobně i profesně blízké. Zároveň jde o téma, které je aktuální a zřejmě ještě dlouho aktuální bude. Náhradní rodinná péče a její postavení v systému SPOD je v centru pozornosti a prochází bouřlivým vývojem. V teoretické části autor představuje hlavní a podstatné informace o NRP, se zaměřením na pěstounskou péči. Zabývá se právním ukotvením PP, postavením PP v systému SPOD, doprovázením v PP, metodami sociální práce v doprovázejících organizacích, přípravou žadatelů o PP a také potřebami pěstounů i svěřených dětí. Kapitoly jsou logicky uspořádány a tematicky na sebe navazují. Použitá literatura a další zdroje jsou optimálně využity. V praktické části autor představuje svůj výzkum a osvětluje vybrané téma výzkumu i výzkumné otázky. Výzkumný vzorek i metoda výzkumu jsou zvoleny adekvátně. Polostrukturované rozhovory jsou vedeny cíleně a nezabíhají do jiné oblasti zájmu. Z rozhovorů je patrné, jak rozdílné jsou přístupy jednotlivých participantů ke stejným profesním problémům. Autor důkladně rozhovory zpracoval a podařilo se mu vyhodnotit mnoho témat, které představil. Výsledky, které autor získal svým výzkumným šetřením lze využít jako zdroj inspirace pro další výzkumné počiny, zvláště s ohledem na podporu profesionálů, ale i pěstounských rodin. V kapitole Diskuse se autor vrací k teoretické části a s výsledky rozhovorů ji vzájemně propojuje. V diskusi si všímá zásadních problémů, na které ve výzkumném šetření narazil a s odkazem na výsledky výzkumu podává náhled na úskalí, které praxe přináší, ale metodiky a právní normy nepřináší řešení. DP splňuje požadované nároky, a proto DP doporučuji k obhajobě.

Doporučuji do soutěže o nejlepší diplomovou práci*

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 6.5.2023

* nehodící se škrtněte nebo vymažte

**Posudek oponenta diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: **Jiří Daníček**

Obor studia: **Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii**

Název práce: **Metody sociální práce při doprovázení pěstounských rodin**

Oponent práce: PhDr. Iveta Jelínková, MBA

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh):

Počet stránek příloh:

Počet titulů v seznamu literatury:

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

		x		
--	--	---	--	--

Oborová příslušnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, x parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		x		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

--	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		x		
--	--	---	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

		x		
--	--	---	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		x		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		x		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Jaká konkrétní doporučení pro praxi vycházejí z Vašeho výzkumu. Lze některé výsledky zobecnit?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Hlavním tématem předložené diplomové práce je zmapovat metody sociální práce při doprovázení pěstounských rodin. Zvolené téma práce je tak úzce spjato se studovaným oborem.

Diplomová práce je standardně dělena na část teoretickou a empirickou. Teoretická část je postavena na čtyřech hlavních kapitolách, v nichž se autor z různých pohledů pokouší přiblížit hlavnímu tématu práce. První kapitola práce se zaměřuje na základní principy náhradní rodinné péče. Druhá kapitola předkládané práce se zabývá přípravou na pěstounství, a to nejen na zprostředkování, ale také zmiňuje osobnostní předpoklady pěstounů a jejich kompetence. Třetí kapitola práce je zaměřena na pěstounskou rodinu, konkrétně po přijetí dítěte. Čtvrtá kapitola práce pak seznamuje s rolí doprovodných organizací.

Jednotlivé kapitoly práce na sebe celkem logicky navazují, text je čtivý a je zřejmé, že se autor v problematice orientuje. Teoretické části bych vytkla, že svým rozsahem je jednak v nepoměru k části praktické a zároveň by tato problematika i diplomová práce samotná zasloužila větší rozsah informací. K formální stránce práce, přímé citace nejsou v práci uváděny jednotně, za číslem hlavní kapitoly není tečka.

Výzkumná část práce obsahuje popis průběhu výzkumu, včetně cíle, výzkumné otázky, metody výzkumu, sběru dat či zpracování dat. Autor zvolil kvalitativní výzkum formou polostrukturovaného rozhovoru. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaká nejčastější témata doprovázející organizace s pěstounskými rodinami. Analýza dat byla provedena metodou otevřeného kódování. Autor celkem rozsáhle vyhodnotil výsledky šetření a kvalitní je i Diskuze práce.

Použitá literatura odpovídá rozsahem nárokům na diplomovou práci, nicméně obsahově zde převažují internetové zdroje.

Doporučení k obhajobě: **doporučuji**

Navrhovaná klasifikace: **1 – 2 dle obhajoby**

V Praze 16. 5. 2023

PhDr. Iveta Jelínková, MBA